

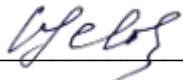
Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»

Кафедра Краєзнавчо-туристичної роботи, соціальних і гуманітарних наук

До захисту допущено кафедрою краєзнавчо-туристичної роботи, соціальних і гуманітарних наук протокол № 11 від 12.06.2026 р.

В.о. завідувача кафедри Ірина ЩЕРБИНА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Здобувача першого бакалаврського рівня вищої освіти

УКРАЇНСЬКО-ІСПАНСЬКІ ВІДНОСИНИ ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Спеціальність 032 Історія та археологія

Освітня програма Краєзнавчо-туристична робота

Здобувач Давід КРАВЧЕНКО

Науковий керівник Олег ТАВШУНСЬКИЙ

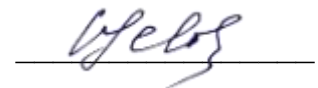
Харків - 2026

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра краєзнавчо-туристичної роботи соціальних і гуманітарних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. завідувача кафедри

Ірина ЩЕРБИНА

«13» лютого 2026 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Здобувачу першого бакалаврського рівня освіти

Давіду КРАВЧЕНКУ

Спеціальність 032 Історія та археологія

Освітня програма Краєзнавчо-туристична робота

1. Тема роботи: **УКРАЇНСЬКО-ІСПАНСЬКІ ВІДНОСИНИ ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ**

керівник роботи Тавшунський Олег Михайлович, канд. іст. наук, доцент
затверджені наказом по Університету від «15» грудня 2025 року № 4801-5/4400

2. Строк подання здобувачем роботи: «29» травня 2026 року.

3. Вихідні дані до роботи:

Мета роботи – охарактеризувати та проаналізувати українсько-іспанські відносини доби незалежності, визначивши основні етапи їх розвитку, провідні напрями співпраці й чинники, що впливали на динаміку двостороннього діалогу в 1991 – початку 2026 р.

Об'єкт дослідження – процес розвитку міжнародних відносин України з державами Європи в добу незалежності.

Предмет дослідження – українсько-іспанські відносини доби незалежності: їхні етапи, механізми взаємодії та основні напрями співпраці у політичній, економічній і гуманітарній сферах.

4. Перелік питань, які потрібно розробити:

Вступ

Розділ 1. Становлення та розвиток українсько-іспанських відносин (1991–2013): історіографія

Розділ 2. Українсько-іспанські відносини в умовах російської агресії та євроінтеграції України (2014–дотепер)

Висновки

Список використаних джерел та літератури

5. План роботи

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання	Позначки керівника
1	Вступ	02.03.2026	
2	Розділ 1. Становлення та розвиток українсько-іспанських відносин (1991–2013): історіографія	06.04.2026	
3	Розділ 2. Українсько-іспанські відносини в умовах російської агресії та євроінтеграції України (2014–дотепер).	04.05.2026	
4	Висновки	20.05.2026	
5	Список використаних джерел та літератури	22.05.2026	
6	Оформлення кваліфікаційної роботи	27.05.2026	

6. Дата видачі завдання: «16» лютого 2026 року

Здобувач вищої освіти

Давід КРАВЧЕНКО

Керівник роботи

Олег ТАВШУНСЬКИЙ

АНОТАЦІЯ

Кравченко Д. Українсько-іспанські відносини доби незалежності (бакалаврська робота). – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. – 73 с. (рукопис).

Кваліфікаційна робота магістра присвячена дослідженню та цілісному історичному аналізу процесу становлення, розвитку та еволюції українсько-італійських / українсько-іспанських відносин доби незалежності України (1991 – початок 2026 р.) в контексті європейської інтеграції та трансформації системи міжнародної безпеки.

Було проаналізовано стан наукової розробки теми та охарактеризовано різномірну джерельну базу дослідження. У роботі досліджено етапи формування договірно-правової рамки та інституційних механізмів політичного діалогу. Визначено особливості переходу Іспанії від сприйняття України як периферійного напрямку зовнішньої політики до послідовної підтримки українського суверенітету в межах ООН, ЄС та НАТО в умовах російської агресії (2014–2021 рр.).

Також визначено соціокультурну, міграційну та економічну функції двосторонньої взаємодії під час повномасштабної війни (2022–дотепер). Увагу зосереджено на безпековій підтримці, тренувальних місіях (EUMAM Ukraine) та довгострокових зобов'язаннях, закріплених у безпековій угоді 2024 року. Охарактеризовано роль української громади в Іспанії як суб'єкта публічної дипломатії та інфраструктури гуманітарної допомоги. Окреслено прогностичні сценарії післявоєнного стратегічного партнерства й участі іспанського бізнесу у відбудові України.

У роботі було застосовано комплекс методів: критичний, проблемно-хронологічний, системний, історико-порівняльний та квантитативний аналіз.

Опрацьовані результати дослідження сприяють поглибленню розуміння ролі країн Південної Європи в реалізації євроінтеграційного курсу України та

захисті європейського правопорядку. Проведено узагальнення еволюції відносин від формального дипломатичного визнання до всеосяжного безпекового, економічного та гуманітарного партнерства.

Ключові слова: українсько-іспанські відносини, зовнішня політика, європейська інтеграція, договірно-правова база, російська агресія, безпекова підтримка, місія EUMAM, українська громада, гуманітарна допомога, післявоєнна відбудова.

ANNOTATION

Kravchenko D. Ukrainian-Spanish relations in the era of independence (Bachelor's Thesis). – Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2026. – 73 p. (manuscript).

The bachelor's qualification work is devoted to the study and comprehensive historical analysis of the formation, development, and evolution of Ukrainian-Spanish relations during the period of Ukraine's independence (1991 – early 2026) in the context of European integration and transformation of the international security system.

The state of scientific development of the topic was analyzed and the heterogeneous source base of the research was characterized. The work investigated the stages of formation of the legal framework and institutional mechanisms of political dialogue. The specifics of Spain's transition from perceiving Ukraine as a peripheral direction of foreign policy to consistent support for Ukrainian sovereignty within the UN, EU, and NATO in the face of Russian aggression (2014–2021) were determined.

The socio-cultural, migratory, and economic functions of bilateral interaction during the full-scale war (2022–present) were also identified. Focus is placed on security support, training missions (EUMAM Ukraine), and long-term commitments anchored in the 2024 security agreement. The role of the Ukrainian community in Spain as an actor of public diplomacy and humanitarian aid infrastructure was

characterized. Prognostic scenarios of post-war strategic partnership and the participation of Spanish business in the reconstruction of Ukraine were outlined.

The work used a complex of methods: critical, problem-chronological, systemic, historical-comparative, and quantitative analysis.

The processed results of the study contribute to a deeper understanding of the role of Southern European countries in the implementation of Ukraine's European integration course and the protection of the European legal order. A generalization of the evolution of relations from formal diplomatic recognition to a comprehensive security, economic, and humanitarian partnership was carried out.

Keywords: Ukrainian-Spanish relations, foreign policy, European integration, legal framework, Russian aggression, security support, EUMAM mission, Ukrainian community, humanitarian aid, post-war reconstruction.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-ІСПАНСЬКИХ ВІДНОСИН (1991–2013): ІСТОРІОГРАФІЯ

1.1. Історіографія та аналіз джерельної бази

1.2. Встановлення дипломатичних відносин і формування договірно-правової бази

1.3. Політичний діалог та інституційні механізми співпраці

1.4. Економічні відносини: торгівля, інвестиції, пріоритетні напрями взаємодії

1.5. Гуманітарно-культурна співпраця та роль української громади в Іспанії

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКО-ІСПАНСЬКІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ (2014–ДОТЕПЕР)

2.1. Позиція Іспанії щодо України в ЄС та міжнародних організаціях (2014–2021)

2.2. Двостороння взаємодія під час повномасштабної війни (2022–дотепер): політичний і гуманітарний вимір

2.3. Безпекова підтримка та міжнародна координація: формати, ініціативи, результати

2.4. Перспективи післявоєнного партнерства: відбудова, економічна співпраця, стратегічні напрями

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУП

Актуальність теми

Українсько-іспанські відносини доби незалежності є важливим напрямом новітньої історії України, оскільки відображають становлення державної зовнішньої політики після 1991 р., адаптацію до європейської системи міжнародних відносин та пошук стабільних партнерств у межах ЄС. У суспільному вимірі актуальність теми зумовлена тим, що Іспанія як одна з провідних держав Європейського Союзу бере участь у формуванні спільних європейських рішень щодо України, а двосторонній діалог охоплює політичну, економічну та гуманітарну сфери, включно з питаннями міграції та підтримки української громади в Іспанії.

У науковому аспекті дослідження є актуальним через потребу цілісної історичної реконструкції еволюції українсько-іспанських відносин від моменту їх інституційного оформлення до сучасного етапу, з уточненням періодизації, виявленням ключових чинників впливу та критичним аналізом джерел (офіційних документів, дипломатичних заяв, матеріалів міжнародних інституцій, статистики). Історичний підхід дозволяє не лише описати події, а й пояснити причинно-наслідкові зв'язки, співвіднести рішення держав із конкретним міжнародним контекстом та простежити зміну пріоритетів у різні періоди [1; 2].

Мета і завдання дослідження

Мета дипломної роботи – охарактеризувати та проаналізувати українсько-іспанські відносини доби незалежності, визначивши основні етапи їх розвитку, провідні напрями співпраці й чинники, що впливали на динаміку двостороннього діалогу в 1991–початку 2026 р.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. проаналізувати стан наукової розробки теми та окреслити джерельну базу дослідження (міждержавні угоди, офіційні повідомлення МЗС, документи ЄС/ООН/ОБСЄ, статистичні матеріали) [3];
2. простежити процес становлення договірно-правової та інституційної основи українсько-іспанських відносин у 1991–2013 рр.;
3. дослідити трансформацію двостороннього порядку денного в умовах російської агресії проти України (2014–початок 2026 р.), з урахуванням євроінтеграційного контексту;
4. охарактеризувати ключові напрями співпраці (політичний діалог, економічні зв'язки, гуманітарно-культурні контакти, міграційний чинник) та оцінити їхню роль у загальній еволюції відносин;
5. визначити узагальнені тенденції та перспективні напрями подальшого розвитку українсько-іспанського партнерства.

Об'єкт дослідження

Об'єктом дослідження є процес розвитку міжнародних відносин України з державами Європи в добу незалежності.

Предмет дослідження

Предметом дослідження є українсько-іспанські відносини доби незалежності: їхні етапи, механізми взаємодії та основні напрями співпраці у політичній, економічній і гуманітарній сферах.

Хронологічні межі

Хронологічні межі охоплюють період від 1991 р., що пов'язаний із проголошенням незалежності України та формуванням зовнішньополітичних інститутів, до початку 2026 р., що дає змогу простежити розвиток відносин у контексті нових безпекових викликів та активізації міжнародної підтримки України на сучасному етапі.

Географічні межі

Географічні межі дослідження охоплюють територію України та Королівства Іспанія, а також ширший європейський політико-інституційний простір (передусім рамки Європейського Союзу та міжнародних організацій), у

межах яких реалізуються ключові рішення та ініціативи, що впливають на двосторонні відносини.

Методи дослідження

У роботі застосовано комплекс методів, адекватних поставленим завданням:

- **критичний метод (зовнішня та внутрішня критика джерел)** – для перевірки достовірності, авторства, контексту та змістової відповідності документів і заяв [1];
- **проблемно-хронологічний метод** – для послідовного висвітлення етапів розвитку відносин та їхньої внутрішньої логіки;
- **системний підхід** – для розгляду двосторонніх відносин як сукупності взаємопов'язаних напрямів (політика, економіка, гуманітарна сфера);
- **історико-порівняльний метод** – для зіставлення особливостей позицій і практик взаємодії на різних етапах та в різних міжнародних умовах;
- **квантитативний аналіз** – для узагальнення доступних статистичних даних щодо торгівлі, міграційних процесів та гуманітарної взаємодії (за наявності релевантних показників у джерелах) [3].

Структура роботи

Дипломна робота складається зі **вступу**, **двох розділів** (кожен містить 4 підпункти), **висновків**, **списку використаних джерел і літератури** та **додатків** (за наявності). Перший розділ присвячено становленню та розвитку двосторонніх відносин у 1991–2013 рр., другий – особливостям українсько-іспанської взаємодії в умовах російської агресії та євроінтеграції України (2014–початок 2026 р.).

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-ІСПАНСЬКИХ ВІДНОСИН (1991–2013): ІСТОРІОГРАФІЯ

1.1. Історіографія та аналіз джерельної бази

Історіографія українсько-іспанських відносин доби незалежності формується на перетині кількох дослідницьких традицій – класичної історичної науки, студій з міжнародних відносин, європейських інтеграційних досліджень та прикладного аналізу зовнішньої політики окремих держав. Важливо, що в основі цього поля лежить не лише опис фактів, а й рефлексія щодо того, яким чином історик працює з джерелами, як конструюється наратив і де проходить межа між реконструкцією подій та їх інтерпретацією. Саме тому методологічний фундамент роботи спирається на класичні праці з теорії історичного пізнання, які наголошують на критичному аналізі джерел, співвідношенні «факту» й «свідчення» та ролі дослідника в доборі матеріалу [1; 2]. Не менш важливими є сучасні концепції зовнішньої політики, глобальних стратегій ЄС та «м'якої сили», що дозволяють осмислити українсько-іспанський трек не як випадкову суму епізодів, а як частину ширших міжнародних процесів [5; 6; 7].

Окреслення загальноісторичної рамки неможливе без аналізу праць, які розглядають трансформацію української державності, вплив корупції, російського неоімперіалізму та виклики безпеці в ширшому європейському контексті. Монографії, присвячені демократизації України, її вразливості до зовнішнього тиску та боротьбі між інтеграційними й ревізіоністськими проектами, фактично задають фон для розуміння того, чому іспанський

напрямок зовнішньої політики Києва довгий час залишався периферійним, хоча потенційно міг бути значно більш активним [3; 4; 23]. Ці праці не зосереджуються спеціально на Іспанії, але саме через них можна побачити логіку українського європейського курсу й те місце, яке двостороннім відносинам відводилося в ієрархії пріоритетів.

Окрема група досліджень присвячена еволюції зовнішньої політики Іспанії, формуванню її безпекової стратегії та ролі в європейських і євроатлантичних структурах. У цих працях аналізується трансформація постфранкістської Іспанії, закріплення її як відповідального, але водночас обмеженого ресурсами середнього гравця в системі ЄС і НАТО, дискусії щодо місця країни на перетині євроатлантичного та середземноморського вимірів безпеки [21; 22]. У низці досліджень простежується, як іспанські уряди намагалися поєднати традиційні зовнішньополітичні пріоритети з новими викликами, зокрема із загостренням відносин між ЄС і Росією, війною в Україні та кризами європейської безпеки [35; 36; 37; 65; 66; 67; 68; 78]. Для нашої теми ця література важлива тим, що дозволяє зрозуміти, чому український напрямок довго залишався радше похідним від загальної лінії ЄС на східному напрямі, а не результатом автономної стратегії Мадрида.

Безпосередньо українсько-іспанські відносини як окремий предмет дослідження відносно пізно сформувалися в академічному полі. Перші спроби комплексного аналізу з'являються у працях, присвячених економічному та політичному співробітництву двох країн у контексті європейської інтеграції України. Тут варто відзначити статті про напрями й проблеми двосторонньої економічної взаємодії, де на основі торговельної статистики та огляду договірно-правової бази показано, як Іспанія поступово переходила від образу віддаленого партнера до статусу одного з помітних імпортерів українських товарів і потенційного інвестора [14; 16]. Кваліфікаційні роботи, присвячені дипломатичним відносинам України та Іспанії, деталізують етапи встановлення контактів, структуру політичного діалогу та окремі сюжети співробітництва в рамках міжнародних організацій [15; 29; 50; 51].

Важливим кроком стало оформлення українсько-іспанського виміру як окремої проблеми в аналітичних записках та дослідженнях форматів «стратегічного діалогу». У роботах, підготовлених українськими аналітичними центрами, двосторонні відносини розглядаються як частина ширшого процесу європейської інтеграції України, при цьому наголошується на недостатньому використанні потенціалу Мадрида як союзника в питаннях підтримки євроінтеграційного курсу Києва [30; 31; 53]. Ці ж роботи звертають увагу на асиметрію сприйняття: тоді як для України Іспанія постає як бажаний, але не ключовий партнер, в іспанському суспільстві образ України довгий час залишався мало окресленим і стереотипізованим [18; 20; 24; 38; 41; 50; 51]. Загалом цей корпус літератури дає змогу реконструювати наратив «від периферійності до помірної значущості», але ще не формує цілісної теоретичної моделі українсько-іспанських взаємин.

Найінтенсивніший розвиток історіографії відбувається після 2014 року, коли російська агресія проти України радикально змінює конфігурацію європейської безпеки. У цей період активізуються дослідження, в яких іспанська перспектива на українську кризу поєднується з аналізом внутрішньополітичних дискусій у самій Іспанії щодо ставлення до Росії, санкцій, оборонних витрат і участі в місіях НАТО та ЄС. Аналітичні доповіді та звіти іспанських і міжнародних інститутів конфліктології, стратегічних досліджень і зовнішньої політики детально простежують, як уряд Мадрида, парламентські сили й експертна спільнота реагують на російсько-українську війну, як вибудовується баланс між солідарністю з Україною та традиційною обережністю в питаннях ескалації [17; 19; 32; 33; 34; 52; 63]. У цих роботах значну увагу приділено іспанським гуманітарним програмам, участі у фондах ЄС, а також можливостям для Іспанії в процесі післявоєнної реконструкції України.

Економічна площина українсько-іспанських відносин в історіографії довгий час залишалася «розсіяною» між загальноєвропейськими дослідженнями зовнішньої торгівлі України та більш вузькими аналітичними

матеріалами. Статистичні збірники й дослідження, присвячені зовнішній торгівлі України з країнами ЄС, дозволяють простежити динаміку товарообігу, зміну структури експорту та імпорту, а також вплив війни на торговельні потоки [39; 40; 42; 43; 44; 45; 46; 47; 48; 49]. У цій літературі Іспанія вирізняється як один із ключових європейських імпортерів українських зернових і водночас як ринок для українських агропромислових компаній. Разом з тим більшість цих праць розглядає іспанський напрямок радше як один із елементів загальної картини євроінтеграційної торгівлі, не виділяючи його в окремий сюжет.

У межах гуманітарного та міграційного вимірів значну вагу мають дослідження української діаспори в Іспанії та транснаціональних практик трудових мігрантів. Соціологічні й міграцієзнавчі праці аналізують мережеві стратегії українців, що оселилися в Іспанії, їхні форми підтримання зв'язків із батьківщиною, роль грошових переказів, участь у громадських ініціативах і взаємодію з іспанськими інституціями [54; 55; 56; 57; 58; 59; 60; 61; 62]. Останні дослідження, пов'язані з повномасштабною війною, приділяють особливу увагу тимчасовому захисту для українців у ЄС, гуманітарній відповіді Іспанії, діяльності неурядових організацій і діаспорних об'єднань, а також потенціалові діаспори як ресурсу для відбудови України [70; 71; 72; 73; 75; 76; 77]. Цей напрямок дає змогу побачити, як гуманітарний вимір поступово переходить у політичний: діаспорні структури стають каналами лобіювання українських інтересів і чинником формування громадської думки в Іспанії.

Якщо в історіографічній площині акцент робиться переважно на аналітичних, інтерпретаційних текстах, то джерельна база дослідження має іншу природу. Вона складається з кількох великих блоків. Передусім це корпус міжнародно-правових актів, які створюють формальні рамки для українсько-іспанських відносин. До нього належать основоположні конвенції з дипломатичного та консульського права, а також права міжнародних договорів, що визначають юридичні процедури встановлення й підтримання двосторонніх відносин [8; 9; 10; 11]. Принципові параметри економічної взаємодії задають ратифіковані Україною угоди про економічне й промислове співробітництво, а

також про сприяння та взаємний захист інвестицій, які відкривають шлях для активнішої участі іспанського бізнесу в Україні й навпаки [12; 13]. На наднаціональному рівні важливим орієнтиром виступає резолюція Генеральної Асамблеї ООН щодо територіальної цілісності України, яка фіксує міжнародно-правову оцінку анексії та агресії та слугує контекстом для позиції Іспанії в ООН і ЄС [64]. Окреме місце займають новітні двосторонні документи безпекового характеру, серед яких угода про співробітництво у сфері безпеки, що формалізує якісно новий рівень взаємодії Києва та Мадрида в оборонній сфері [69; 74]. Разом ці акти визначають «жорсткий каркас» відносин, в межах якого розгортаються дипломатичні та політичні ініціативи.

Наступний разряд джерел становлять власне двосторонні документи, що стосуються українсько-іспанських відносин. Сюди входять спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин, яке зафіксувало старт офіційного діалогу між двома державами, а також договір про дружбу і співробітництво, що закріпив політичні принципи взаємодії наприкінці 1990-х років [24]. Офіційно оприлюднені угоди про співробітництво в сфері безпеки та матеріали, що деталізують договірно-правову базу, дозволяють простежити поступове ускладнення нормативної рамки – від загальних декларацій до конкретних механізмів координації в питаннях оборони, правопорядку, боротьби з організованою злочинністю та кібербезпеки [25; 26; 27; 28]. Саме ці документи надають можливість зіставити еволюцію політичних намірів із практикою їх реалізації.

Життєво важливою для реконструкції економічного виміру є група статистичних та аналітико-довідкових джерел. Офіційні статистичні збірники Державної служби статистики України щодо зовнішньої торгівлі товарами дозволяють відстежити динаміку взаємного товарообігу з Іспанією, структуру експорту та імпорту, товарні групи, які відіграють ключову роль у двосторонніх відносинах [39; 40]. Їх доповнюють галузеві аналітичні довідки та огляди, підготовлені як українськими, так і зарубіжними інституціями, де Іспанія постає одним із провідних імпортерів українських зернових та іншої аграрної

продукції, а Україна – як важливий постачальник сировини для іспанської харчової та кормової промисловості [41; 42; 43]. Спеціалізовані економічні дослідження й монографії щодо інструментів європейської економічної інтеграції України, структури зовнішньої торгівлі з країнами ЄС та тенденцій розвитку міжнародної торгівлі створюють ширший контекст, у межах якого можна інтерпретувати дані про українсько-іспанський товарообіг [44; 45; 46; 47; 48; 49]. Для нашого дослідження ця група джерел важлива тим, що дає змогу перейти від декларацій політиків до вимірюваних показників.

Помітний масив складають гуманітарні, міграційні та діаспорні джерела. Офіційні інформаційні матеріали Посольства України в Королівстві Іспанія, а також звіти та брифінги міжнародних організацій, що документують тимчасовий захист осіб, які тікають від війни, надають кількісну та якісну картину присутності українців в Іспанії, їхнього правового статусу, доступу до послуг, освіти та ринку праці [54; 55; 56; 57; 58]. Статистичні й описові матеріали діаспорних організацій дозволяють побачити, як самоорганізовується українська громада, які форми гуманітарної допомоги й волонтерської активності вона розгортає, як співпрацює з іспанською владою й місцевими громадами [59; 60; 61; 62]. Аналітичні праці, присвячені ролі діаспори у відбудові України, а також звіти про гуманітарну відповідь Іспанії на війну, є перехідною ланкою між «чистими» джерелами та науковими інтерпретаціями, оскільки поєднують емпіричні дані з аналітичними висновками [70; 71; 72; 73; 75; 76; 77].

Не можна оминати увагою й такі джерела, як стратегічні документи іспанської зовнішньополітичної діяльності, резолюції й позиційні папери ЄС, а також публікації провідних іспанських think-tank'ів. Стратегії зовнішньої дії Іспанії, звіти про їх реалізацію та аналітичні матеріали щодо санкційної політики, перспектив євроатлантичної інтеграції України та безпекових наслідків війни пропонують офіційно санкціоноване бачення ролі Іспанії в регіоні [65; 66; 67; 68; 78]. Для дослідника вони є водночас базовим джерелом і предметом критичного аналізу, оскільки в таких документах часто поєднуються

елементи зовнішньополітичного позиціювання та внутрішньополітичного «послання» різним аудиторіям.

Загалом, аналіз історіографії та джерельної бази дозволяє зробити кілька проміжних висновків. По-перше, корпус літератури про українсько-іспанські відносини ще перебуває на стадії формування: він складається з поєднання загальноєвропейських досліджень, тематичних статей, кваліфікаційних робіт і аналітичних записок [14; 15; 16; 18; 20; 24; 29; 30; 31; 38; 41; 50; 51; 53]. Це забезпечує широту перспектив, але водночас ускладнює вироблення узгодженого концептуального підходу. По-друге, джерельна база є надзвичайно різномірною: від класичних міжнародно-правових актів до статистичних таблиць, гуманітарних звітів і діаспорних матеріалів [8; 9; 10; 11; 12; 13; 39; 40; 42; 43; 44; 45; 46; 47; 48; 49; 54; 55; 56; 57; 58; 59; 60; 61; 62; 64; 69; 70; 71; 72; 73; 75; 76; 77]. Це відкриває широкі можливості для багатовимірного аналізу, але водночас вимагає особливо уважного ставлення до верифікації інформації, зіставлення різних типів джерел і врахування їхньої упередженості чи обмежень.

По-третє, попри значну кількість аналітичних матеріалів, недостатньо робіт, які поєднали б політичний, економічний, гуманітарний та безпековий виміри українсько-іспанських відносин у цілісну історичну реконструкцію. Більшість досліджень тяжіє до одного виміру – дипломатичного, економічного або міграційного – і лише фрагментарно виходить за його межі [17; 19; 32; 33; 34; 52; 63]. Саме в цій лакуні й постає завдання даної магістерської роботи: використовуючи напрацьовані попередниками теоретичні та емпіричні підходи, а також широкий комплекс різнотипових джерел, запропонувати інтегративний погляд на еволюцію українсько-іспанських відносин доби незалежності, простеживши, як змінювалися їхні пріоритети, механізми та уявлення сторін одна про одну.

1.2. Встановлення дипломатичних відносин і формування договірно-правової бази

Початок українсько-іспанських відносин доби незалежності припав на період, коли обидві держави перебували в різних фазах історичного розвитку й зовнішньополітичного самовизначення. Україна щойно вийшла з радянського простору і водночас мусила оперативно вибудовувати мережу міжнародної легітимації, дипломатичної присутності та правових інструментів взаємодії. Іспанія, навпаки, діяла як усталена європейська держава-член Європейських Співтовариств і НАТО, з уже оформленою системою зовнішньополітичних інтересів, пріоритетів та процедур. Ця асиметрія стартових позицій не означала «нерівності» у правовому сенсі, але визначила темп і характер формування договірно-правової бази: для України — як інструменту інституційного «входження» у європейське поле, для Іспанії — як способу обережного включення нового партнера до кола керованих, юридично передбачуваних зв'язків.

Формальним рубежем встановлення дипломатичних відносин стало спільне комюніке, що зафіксувало взаємне рішення про їх започаткування та відкрило простір для розвитку міждержавних контактів на політичному, економічному й гуманітарному рівнях [1]. У практиці міжнародних відносин такий документ важливий не лише як «акт доброї волі», а як правовий маркер переходу від загального визнання держави до стабільних каналів представництва, переговорів, консульського захисту та підготовки спеціальних угод. Власне, комюніке не створює повного масиву норм, але воно «вмикає» механізми, що далі працюють через дипломатичні місії, міжурядові консультації та договірні процедури [2].

Після юридичного факту встановлення відносин наступним кроком стала інституціоналізація дипломатичної присутності. Тут варто наголосити: дипломатичні відносини в сучасному міжнародному праві не зводяться до обміну посольствами, але саме дипломатичні та консульські установи є тим «функціональним каркасом», через який реалізуються переговори, захист громадян, сприяння торгівлі, культурні проєкти, а також технічна підготовка угод. Нормативною рамкою такої присутності виступає Віденська конвенція про

дипломатичні зносини [2] та Віденська конвенція про консульські зносини [3]. У контексті українсько-іспанських відносин це мало особливе значення, бо впродовж 1990-х і 2000-х років поступово зростала мобільність громадян, формувалися освітні, бізнесові та міграційні траєкторії, а отже посилювалася потреба в консульській інфраструктурі та деталізованих практиках захисту прав громадян за кордоном [3], [10]. Саме тому дипломатичний вимір швидко почав доповнюватися консульсько-правовим: від консультацій щодо документів і статусів до повсякденних питань легалізації актів цивільного стану, правового супроводу трудових переміщень і реагування на кризові ситуації.

Водночас договірно-правова база не народжується «автоматично» після відкриття посольства. Вона завжди є результатом переговорів, де стикаються різні правові традиції, адміністративні практики та уявлення про пріоритети співпраці. Методологічно доцільно розуміти її як систему шарів: базові політико-правові рамки (принципи співпраці та взаємоповаги), секторальні угоди (економіка, інвестиції, транспорт, культура), а також допоміжні технічні документи (протоколи, меморандуми, міжвідомчі домовленості), що забезпечують прикладне функціонування. Загальна логіка створення такої системи описується міжнародним договірним правом, насамперед Віденською конвенцією про право міжнародних договорів [4]. Для українсько-іспанського кейсу це важливо ще й тому, що українська договірна практика 1990-х років формувалася паралельно з конституційним та адміністративним становленням держави, тоді як іспанська сторона діяла в усталених рамках європейського правопорядку та власної дипломатичної бюрократії. Саме на цьому стику виникала характерна риса двосторонніх зв'язків: прагнення до юридичної визначеності, але з різним горизонтом очікувань щодо швидкості та обсягу інституційних змін.

Політичний контекст також не можна зводити до «ввічливих зустрічей». Початок 1990-х в Європі був часом переукладання безпекових і економічних координат. Для Іспанії важливим стало те, як нові пострадянські держави вписуються у загальноєвропейську архітектуру та у відносини ЄС з ширшим

східним сусідством. Для України — як отримати підтримку, інвестиції, доступ до ринків і водночас не втратити суб'єктність у переговорах із більш досвідченими партнерами. Аналітики, що досліджують українсько-іспанську кооперацію, звертають увагу: відносини розвивалися хвилями, часто залежно від загальноєвропейських процесів та безпекових зламів, а не лише від двостороннього «ентузіазму» [7], [8].

Поступово, вже на межі 1990-х — 2000-х років, договірно-правова база почала отримувати чіткі секторальні опори. Показовим є те, що одним із ключових напрямів стало економічне та промислове співробітництво, оформлене через ратифікаційні рішення України щодо відповідної угоди з Королівством Іспанія [5]. Цей факт свідчить: сторони бачили потенціал не лише в символічній дипломатії, а й у прагматичних механізмах взаємодії, які потребують правового забезпечення. Поруч із цим було ратифіковано угоду про сприяння і взаємний захист інвестицій [6]. У правовому та історичному сенсі інвестиційні угоди є «мостом довіри»: вони фіксують гарантії режиму для капіталу, закладають процедури врегулювання спорів, визначають ключові дефініції, а отже формують передбачуваність, без якої довгострокові проекти зазвичай не запускаються. Для України початку 2000-х це було також способом «вивести» взаємини з європейською державою на рівень, де економічна співпраця захищена нормами, а не лише політичними деклараціями [6], [9].

Сприймаючи формування договірної бази як процес, важливо бачити його внутрішню логіку: спочатку — встановлення дипломатичних відносин і мінімально необхідні канали комунікації [1]; далі — інституціоналізація представництва й консульських функцій [2], [3]; потім — перехід до угод, які «матеріалізують» співпрацю в конкретних секторах і створюють спільні правила гри [5], [6]. На цьому етапі виникає важливий історіографічний нюанс: сама наявність угод ще не означає їх однакової дієвості. Договір може існувати формально, але «працювати» по-різному — залежно від економічної кон'юнктури, бюрократичної спроможності, інтересу бізнесу та інтенсивності політичних контактів. Саме тому в літературі про українсько-іспанські

відносини акцент робиться не лише на переліку документів, а на їхній функціональній ролі для кооперації [7], [9].

Окремої уваги заслуговує людський вимір як чинник правового оформлення відносин. У 2000-х роках Іспанія стала одним із важливих напрямів української трудової міграції, а також простором формування діаспорних мереж. Це, своєю чергою, вплинуло на порядок денний двосторонніх відносин: з'являються питання соціального захисту, легального статусу, визнання документів, інтеграції та комунікації громад. Дослідження транснаціональних практик українців в Іспанії показують, що міграційні стратегії часто поєднують «присутність тут» і «зв'язок там», формуючи стабільні канали переказів, соціальної підтримки, символічних і економічних обмінів [10]. Для дипломатиці це означає просту, але важливу річ: консульська робота перестає бути периферією і стає структурною складовою двосторонніх відносин, а правові інструменти — способом упорядкувати не лише державні, а й суспільні взаємодії.

У цьому контексті договірно-правова база виконує ще одну функцію, яку інколи недооцінюють у наративних описах: вона є «мовою узгодження» між різними правовими системами та адміністративними культурами. Українська держава, виходячи з пострадянської спадщини, переосмислювала практики регулювання зовнішньої торгівлі, режимів для іноземних інвестицій, процедур реєстрації та контролю. Іспанія діяла в межах європейських норм і політик, де значний обсяг регуляторних стандартів задавався правом ЄС. Тому двосторонні угоди в низці випадків працювали як «компенсатор» різниці у правилах, надаючи сторонам гарантований мінімум: визначення термінів, принципи сприяння, інструменти вирішення спорів, процедури консультацій [6], [9]. Це добре видно з юридичного аналізу україно-іспанських економічних відносин, де підкреслюється роль договорів як механізмів стабілізації та прогнозованості, особливо у сфері інвестицій та промислової кооперації [9].

Разом із тим формування договірної бази було тісно пов'язане з політичними рамками, а вони — із європейськими трендами. Для Іспанії

зовнішня політика в постфранкістську добу пройшла шлях від демократичного «перезаснування» до активної участі у виробленні спільних європейських підходів, у тому числі у сфері безпеки [15], [14]. Це визначало і характер сприйняття України: як партнера, щодо якого важливими є стабільність, передбачуваність, відповідність європейським нормам, а в перспективі — здатність інтегруватися у ширші європейські політичні й економічні процеси. Українські ж пріоритети впродовж десятиліть зміщувалися від «пошуку визнання» до «пошуку інституційного закріплення» в Європі, що, зокрема, відбивалося на підходах до угод та форматів співпраці [16]. Саме тут двосторонні українсько-іспанські відносини набували подвійного характеру: вони були і самостійним каналом взаємодії, і частиною ширшої європейської логіки, де важливими стають спільні позиції, санкційні режими, гуманітарні рішення та координація політик.

Після 2014 року, а особливо після повномасштабної війни 2022 року, юридична база й дипломатична практика отримали новий зміст, пов'язаний з безпековими та гуманітарними вимірами. Хоча самі ранні договори про економічну та інвестиційну співпрацю належать до попередньої фази [5], [6], їхня логіка — створювати передбачуваність і захищеність — почала доповнюватися пріоритетами стійкості, допомоги та відновлення. У сучасній аналітиці про співпрацю Іспанії та України наголошується, що двостороння взаємодія дедалі частіше концентрується навколо підтримки державної спроможності, гуманітарних механізмів і перспектив післявоєнного відновлення, де правові інструменти (угоди, меморандуми, спеціальні режими) стають засобом швидкої мобілізації ресурсів [12], [13], [11]. Це важливо враховувати істориків: договірно-правова база не є застиглим набором текстів; вона розширюється і змінює внутрішню ієрархію залежно від викликів епохи, при цьому ранні угоди часто виконують роль «фундаменту», на який накладаються нові формати.

Узагальнюючи, встановлення дипломатичних відносин між Україною та Іспанією було не одноразовою подією, а стартом тривалого процесу, в якому

правові норми й дипломатичні інституції взаємно підсилювали одна одну. Комюніке 1992 року задало політичний і правовий «вхід» у двосторонню взаємодію [1]; міжнародно-правові конвенції забезпечили універсальні рамки для роботи дипломатичних і консульських органів [2], [3], [4]; ратифіковані у 2000 році угоди в економічній та інвестиційній сферах стали поворотом до більш прикладної, інституційно забезпеченої співпраці [5], [6]. Література про українсько-іспанські відносини дозволяє побачити цей процес як поступове накопичення довіри через право: від символічної легітимації — до механізмів взаємного захисту інтересів і формування секторів стабільної кооперації [7], [9]. І водночас вона підказує, що подальша еволюція договірної бази вже не може бути пояснена лише двосторонніми чинниками: її темп і зміст дедалі більше визначаються європейським середовищем, безпековими кризами та соціальними зв'язками між людьми, які роблять дипломатію не тільки державною практикою, а й інфраструктурою щоденної взаємозалежності [10], [16], [12].

1.3. Політичний діалог та інституційні механізми співпраці

Політичний діалог між Україною та Королівством Іспанія від моменту набуття Україною незалежності формувався як багаторівнева система постійних контактів, що поступово охопила як традиційні дипломатичні канали, так і інституційні механізми співпраці у сфері безпеки, економіки, гуманітарних обмінів. Якщо на початку 1990-х років йшлося радше про встановлення базових правил гри та взаємне «придивляння», то на початку 2020-х, особливо після повномасштабної агресії Росії, українсько-іспанський політичний діалог набув рис довгострокового партнерства, закріпленого юридично та вбудованого в ширший європейський безпековий контекст [22; 24; 25].

Вихідною точкою для цього діалогу стало офіційне визнання Іспанією незалежності України та встановлення дипломатичних відносин, які було формально оформлено спільним комюніке міністрів закордонних справ 30 січня 1992 р. у Празі [24]. Вже в жовтні того ж року Іспанія відкрила дипломатичну

місію в Києві, а 1995 р. було засновано Посольство України в Мадриді, що створило базу для регулярних політичних контактів і стало важливим символом взаємного визнання суб'єктності сторін [20; 24].

На тлі загальноєвропейських процесів – розширення ЄС, трансформації безпекової архітектури, формування спільної зовнішньої та безпекової політики – Україна та Іспанія шукали власну модель взаємодії. Дослідники підкреслюють, що у 1990-х роках ці відносини залишалися «скромними, але стабільними», позбавленими різких коливань і гучних конфліктів, однак і без проривів, характерних для українсько-польських або українсько-німецьких контактів [22; 25; 31]. Географічна віддаленість, відсутність історичної «обтяженості» та порівняно невеликий обсяг торгівлі робили політичний діалог скоріше функцією загальноєвропейського контексту, ніж окремого пріоритетного напрямку для будь-якої зі сторін [22; 24].

Якісну зміну задала кодифікація засадничих принципів у **Тракті про дружбу і співробітництво між Іспанією та Україною**, підписаному 8 жовтня 1996 р. та опублікованому в «Boletín Oficial del Estado» у 1997 р. [17]. Цей документ став своєрідною «конституцією» двосторонніх політичних відносин: його преамбула закріплювала взаємну повагу до суверенітету та територіальної цілісності, прихильність до Статуту ООН, ОБСЄ та принципів демократичного врядування, а також прямо вказувала на підтримку з боку Іспанії процесу інтеграції України до європейських структур [17; 22]. У тексті договору передбачалося регулярне проведення політичних консультацій на різних рівнях, координація позицій у міжнародних організаціях, розвиток контактів між парламентами, урядовими відомствами, регіонами і муніципалітетами, а також розширення співпраці у сфері безпеки, культури та науки. Таким чином, політичний діалог отримував інституційні «рейки», якими мав рухатися надалі.

На основі цього рамкового договору поступово формувалася розгалужена договірно-правова та інституційна інфраструктура співпраці. Перелік двосторонніх угод, що зберігається на сайті Посольства України в Іспанії, демонструє зростання «щільності» юридичних зв'язків: угоди про економічне і

промислове співробітництво, про взаємне сприяння та захист інвестицій, про уникнення подвійного оподаткування, про співпрацю в галузі культури й освіти, у питаннях охорони навколишнього середовища, боротьби зі злочинністю, а також окремі домовленості в сфері захисту класифікованої інформації [19]. Важливо, що більшість таких угод передбачала створення змішаних комісій, робочих груп, контактних пунктів, тобто конкретних інституційних механізмів, де політичні домовленості мали отримувати практичне наповнення.

Паралельно із розвитком договірної бази поступово вибудовувався **формат політичних консультацій**. Як свідчить офіційна інформація української дипломатичної місії, упродовж 1990-х – початку 2000-х років відбувалися регулярні візити міністрів закордонних справ, зустрічі глав держав у рамках багатосторонніх форумів, а згодом – і перші офіційні візити на рівні прем'єр-міністрів [20]. Формально цей діалог ґрунтувався на класичній моделі «МЗС – МЗС», але за рахунок участі в ньому міністерств економіки, оборони, інфраструктури він наповнювався більш широким змістом.

Науковці звертають увагу, що впродовж першого десятиліття незалежності Україна в іспанському зовнішньополітичному дискурсі сприймалася насамперед як частина ширшого «східноєвропейського» регіону, а не як окремий пріоритет [22; 31]. Відтак, політичний діалог був реактивним: Мадрид коригував свою позицію у зв'язку з рішеннями ЄС, натомість Київ використовував іспанський канал для пояснення власного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію [22; 28]. Це, однак, не означає відсутності субстантивного виміру: Д. Диченко, аналізуючи розвиток відносин за останнє десятиліття, підкреслює, що вже на початку 2000-х років Іспанія стала важливим партнером України в рамках Середземноморського виміру ЄС, а також одним із головних імпортерів українського зерна в Європі, що згодом трансформувалося у політичний інтерес до стабільності України [24].

Другий важливий етап еволюції політичного діалогу припадає на 2000-ті роки, коли паралельно з розширенням ЄС та НАТО посилюється увага Брюсселя до «Східного виміру», а для України стає актуальним переговорний

процес щодо Угоди про асоціацію. У цей період Іспанія двічі виступала головною в Раді ЄС (2002, 2010 рр.), що автоматично підсилювало значення Мадрида як посередника між українською стороною та європейськими інституціями [28]. Хоча дослідники наголошують, що Іспанія не була серед «локомотивів» східної політики ЄС, її роль як консенсусного, здебільшого послідовного прихильника поступового зближення з Україною є очевидною [22; 25].

У цей же час починає оформлюватися експертно-аналітичний рівень політичного діалогу. Аналітична доповідь Центру Разумкова «Українсько-іспанський стратегічний діалог» фіксує не лише збільшення кількості міжурядових контактів, а й створення майданчиків для спілкування політичних еліт, дипломатів, науковців та бізнесу, покликаних виробляти спільне бачення перспектив та ризиків двосторонніх відносин [23]. Такий діалог не мав обов'язкового характеру, однак його рекомендації впливали на формування порядку денного, зокрема у питаннях енергетичної безпеки, міграції, культурної дипломатії.

Розвиток політичного діалогу неминуче відбувався на тлі зростання ролі Іспанії як самостійного актора у глобальній політиці. Дослідження іспанських авторів підкреслюють, що Мадрид у ХХІ ст. прагне виступати посередником і промотором діалогу, спираючись на власний досвід демократичної трансформації та мирного переходу від авторитаризму [29]. Цей образ Іспанії як «актора діалогу, порозуміння та миру» згодом буде активно використаний в контексті її позиції щодо війни Росії проти України [25; 30]. Для України такий підхід відкривав можливість отримати підтримку не лише в площині декларацій, а й у форматі посередницьких, гуманітарних та безпекових ініціатив.

Кризовою точкою, що виявила межі попередньої моделі взаємодії, стала анексія Криму та початок війни на Донбасі 2014 р. Реакція Іспанії, за спостереженнями дослідників, була загалом солідарною з рішеннями ЄС: Мадрид підтримав санкційний режим проти Росії, посилив участь у місіях НАТО на східному фланзі, однак не пропонував окремих масштабних

двосторонніх ініціатив щодо України [25; 30]. Проте сама логіка обговорень у рамках Ради ЄС, Парламентської асамблеї Ради Європи та ОБСЄ означала суттєве збільшення кількості контактів українських та іспанських дипломатів, парламентарів, експертів. На цьому етапі політичний діалог, по суті, «європеїзується», а його зміст дедалі більше визначається спільними рішеннями союзу, ніж суто двосторонніми інтересами.

Після 2014 р. в українській та іспанській пресі час від часу з'являлися критичні оцінки «обмеженої» активності Мадрида у східноєвропейському напрямі, однак довготривалі тенденції свідчили про інше: проблематика України поступово входила до переліку тем, щодо яких формувалися сталі позиції іспанських урядів різного політичного спектра [25; 31]. Це створювало важливий запас стійкості, що проявився вже у новій фазі агресії Росії.

Повномасштабне вторгнення Росії у лютому 2022 р. стало поворотним моментом для всієї європейської безпекової архітектури і водночас якісно змінило параметри українсько-іспанського політичного діалогу. У перші тижні війни Іспанія, як свідчать аналітичні огляди Elcano, пройшла шлях від обережного спостерігача до активного учасника коаліції підтримки України [25]. Мадрид не лише приєднався до всіх пакетів санкцій ЄС проти Росії, але й ініціював ухвалення низки рішень щодо гуманітарної допомоги, прийому біженців, посилення східного флангу НАТО, де українське питання стало одним із ключових маркерів зовнішньополітичної позиції Іспанії [26; 29].

На цьому тлі двосторонній політичний діалог різко інтенсифікувався. Відбулися неодноразові контакти президента України та голови уряду Іспанії, включно з візитами В. Зеленського до Мадрида та виступами перед іспанським парламентом, які символічно закріпили підтримку українського суверенітету та європейської перспективи [20; 25]. Міністри закордонних справ обох держав регулярно зустрічалися як у двосторонньому форматі, так і на полях багатосторонніх форумів, де обговорювали весь спектр двосторонніх питань – від військової допомоги до відбудови та притягнення Росії до відповідальності [21; 28].

Водночас значно посилюється **інституційний вимір** співпраці. У 2022–2024 рр. політичний діалог уже не обмежувався класичною дипломатією: його учасниками стали оборонні відомства, агентства з міжнародного розвитку, економічні й фінансові структури. Дослідження ІЕСАН та АЕСІД демонструють, як іспанська система співробітництва переформатувала свої інструменти під потреби України: від прямої гуманітарної допомоги до підтримки реформ у сфері місцевого самоврядування, охорони здоров'я, освіти [26]. Це означало, що політичні рішення щодо підтримки України набували комплексного характеру і втілювалися через низку інституцій – від Міністерства закордонних справ до муніципалітетів, що приймали українських переселенців.

Кульмінацією нового етапу стала **Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Іспанією**, підписана 27 травня 2024 р. у Мадриді [18]. Документ, що має десятирічний термін дії, закріплює довгострокові безпекові зобов'язання Іспанії щодо України: постачання військової допомоги, підтримку розвитку оборонно-промислового комплексу, співпрацю у сфері кібербезпеки, протидії гібридним загрозам, розмінування, підготовку українських військових, а також сприяння відбудові критичної інфраструктури та інтеграції України до європейських і євроатлантичних структур [18; 27]. Важливо, що угода прямо відсилає до декларації G7 щодо довгострокових безпекових зобов'язань і тим самим вбудовує українсько-іспанський політичний діалог у ширший формат нової системи гарантій безпеки для України [27; 30].

У дослідженні Інституту стратегічних досліджень Міністерства оборони Іспанії наголошується, що з початком повномасштабної війни саме Україна стала одним із ключових вимірів переосмислення іспанської стратегії безпеки: ідеться і про зростання військової допомоги, і про прагнення Іспанії позиціонувати себе як відповідального європейського середнього гравця, який бере участь у формуванні нової архітектури стримування та оборони [27]. В цьому сенсі безпекова угода 2024 р. є не лише проявом солідарності, а й

елементом внутрішньої еволюції іспанської зовнішньої політики, де Україна виступає тестом на здатність Мадрида діяти проактивно.

Важливим інституційним шаром політичного діалогу є **співпраця у сфері захисту інформації та обміну розвідданими**, яка поступово розвивалася ще до повномасштабної війни. У документах Сенату Іспанії фіксується ратифікація 2015 р. угоди між Іспанією та Україною про взаємний захист класифікованої інформації, що створила правові підстави для поглиблення взаємодії спецслужб та оборонних структур [19]. На практиці це означало перехід від переважно політичних декларацій до створення механізмів обміну чутливою інформацією, необхідною для спільних операцій, навчань, консультацій щодо протидії гібридним загрозам.

Окремої уваги заслуговує **міжпарламентський вимір**, який зазвичай менш помітний у публічному просторі, але відіграє важливу роль у легітимації політичних рішень. Офіційні дані свідчать про існування груп дружби у Верховній Раді України та Генеральних Кортесах Іспанії, регулярні візити парламентських делегацій, спільну участь у заходах ПАРЄ, Міжпарламентського союзу, структур ЄС [20; 23]. Саме через цей канал, зокрема, просуваються резолюції на підтримку територіальної цілісності України, посилення санкційного тиску на Росію, визнання Голодомору геноцидом українського народу. Така нормативна складова політичного діалогу підкріплює виконавчі рішення і водночас формує у політичних еліт обох країн спільний історико-політичний наратив.

Не варто недооцінювати і **експертно-громадський рівень**, де українсько-іспанський політичний діалог набуває м'яких, але стійких форм. Звіт Центру Разумкова про стратегічний діалог фіксує критично низький рівень інформованості українського суспільства про Іспанію та, навпаки, брак комплексних знань про Україну в іспанських медіа [23; 24]. Саме тому з'являються ініціативи з моніторингу дезінформації в провідних іспанських ЗМІ щодо України, про що свідчать аналітичні матеріали, присвячені картографії дезінформаційних наративів, а також спроби випрацювати більш збалансовану

інформаційну політику [24]. У перспективі це створює передумови для поглиблення політичного діалогу, адже зменшення стереотипів і підвищення рівня знань є важливим ресурсом для зовнішньополітичних рішень.

Дослідження Д. Диченко показує, що за останнє десятиліття двосторонні політичні контакти розвивалися нерівномірно, але їхня загальна траєкторія є висхідною: від периферійності до включення в стратегічні документи, включно зі згадками про Україну в стратегіях зовнішньої дії Іспанії та в європейських програмних документах [24]. У свою чергу, в українських концепціях зовнішньої політики Іспанія фігурує як важливий партнер у Південній Європі, здатний підтримувати українську позицію в питаннях санкційної політики, європейської інтеграції, реформ безпекового сектору [22; 28].

Загалом можна виокремити кілька ключових характеристик сучасного політичного діалогу та інституційних механізмів співпраці між Україною та Іспанією. По-перше, цей діалог еволюціонував від «декларативної дружби» 1990-х до багаторівневої взаємодії, інституційно закріпленої в низці договорів – від Тракту про дружбу 1996 р. до безпекової угоди 2024 р. [17–19]. По-друге, він інтегрований у ширший європейський контекст: позиція Іспанії щодо України формується в тісному зв'язку з політикою ЄС і НАТО, однак із часом набуває дедалі більш самостійних рис, що проявляється у власних ініціативах щодо підтримки України [25; 27; 29].

По-третє, значну роль відіграє безпеково-оборонний вимір: від участі іспанських підрозділів у посиленні східного флангу НАТО до постачання озброєнь, навчання українських військових, спільних зусиль у сфері розмінування та кібербезпеки [27; 29; 30]. Цей вимір, який ще десять років тому був лише гіпотетичним, нині став центральним. Нарешті, по-четверте, політичний діалог поступово доповнюється мережами співпраці на рівні громадянського суспільства, академічних і експертних спільнот, муніципалітетів, що робить його менш залежним від кадрових змін в урядах обох країн [23; 26].

З позицій історичного аналізу важливо, що українсько-іспанські відносини не були «задані» якимись глибокими історичними конфліктами або спадщиною колоніальних чи імперських взаємодій. Навпаки, вони розвивалися як відносини двох держав, що вийшли з різних геополітичних контекстів, але виявили спільну зацікавленість у стабільності європейського простору і посиленні ролі права в міжнародних відносинах [22; 29]. Війна Росії проти України не просто підсилила цю зацікавленість, а зробила її екзистенційною: безпека України стала одним із тестів для надійності всієї європейської системи, і Іспанія дедалі чіткіше артикулює це як у національних стратегіях, так і в практичній політиці [25; 27; 30].

Отже, політичний діалог та інституційні механізми співпраці між Україною та Іспанією пройшли шлях від формального встановлення дипвідносин до розгалуженої системи координації, що охоплює безпеку, економіку, гуманітарну сферу, інформаційну політику. Їхня подальша еволюція залежатиме не лише від перебігу війни та внутрішньополітичних процесів у двох країнах, а й від того, наскільки успішно Україна інтегруватиметься до ЄС і наскільки послідовно Іспанія зможе реалізувати власне бачення себе як актора діалогу, порозуміння та миру в європейському просторі.

1.4. Економічні відносини: торгівля, інвестиції, пріоритетні напрями взаємодії

Економічний вимір українсько-іспанських відносин доби незалежності формувався повільніше, ніж політичні й дипломатичні контакти, але саме він надав двосторонньому співробітництву відчутного, «матеріального» змісту. У міру того як Україна інтегрувалася до європейського ринку та поглиблювала режим вільної торгівлі з ЄС, Іспанія поступово перетворювалася з периферійного партнера на важливого імпортера української продукції й потенційного інвестора в окремі сектори економіки. Дослідники зовнішньоторговельних зв'язків України з Європейським Союзом наголошують, що саме торгівля товарами й послугами стала одним із головних каналів

адаптації української економіки до стандартів внутрішнього ринку ЄС, причому роль окремих країн-членів, зокрема Іспанії, в різних сегментах цього процесу істотно відрізнялася [37; 42]. У спеціальній літературі, присвяченій українсько-іспанським відносинам, економічний компонент розглядається не ізольовано, а як частина ширшого євроінтеграційного вектора, що поєднує питання торгівлі, інвестицій, енергетичної безпеки та участі України в європейських ланцюгах доданої вартості [38; 43; 46].

Початковий етап становлення економічних контактів між Києвом і Мадридом припав на 1990-ті роки й загалом відображав глибоку трансформаційну кризу української економіки. Низька конкурентоспроможність значної частини української продукції, відсутність сучасних механізмів експортного кредитування, недосконалість нормативно-правового регулювання та слабка обізнаність бізнес-кіл про можливості співпраці з новими партнерами в Південній Європі зумовлювали те, що Іспанія тривалий час лишалася для України «далекою» державою переважно в символічному, а не економічному вимірі [43; 44]. У наукових роботах, присвячених цьому періоду, підкреслюється, що двостороння торгівля мала епізодичний і вкрай асиметричний характер, а взаємні інвестиційні потоки фактично були відсутні [39; 40]. Водночас уже тоді простежувалася тенденція до концентрації українського експорту до Іспанії в сировинних сегментах (металургія, аграрний сектор), тоді як іспанські поставки до України включали переважно продукцію з високою доданою вартістю – промислове обладнання, автомобілі, товари легкої промисловості. Така структура, характерна для відносин «центр – периферія», значною мірою відтворювала модель взаємодії України з ЄС загалом [37; 38].

Перелом у динаміці економічних відносин між двома країнами став помітним у другій половині 2000-х та особливо після укладення й імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка включала створення поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі. Дані Державної служби статистики та Національного банку України свідчать, що у 2015–2024 рр. обсяги експорту українських товарів до Іспанії практично подвоїлися: з

близько 1,0 млрд дол. США у 2015 р. до понад 2,8 млрд дол. США у 2024 р., тоді як імпорт з Іспанії зріс із приблизно 0,4 до 0,8–0,9 млрд дол. США [32; 33]. Таким чином, загальний товарообіг за цей період збільшився майже у 2,5 раза, а Іспанія, хоча й не увійшла до числа перших п'яти торговельних партнерів України в ЄС, упевнено закріпилася серед найважливіших імпортерів української аграрної продукції та металургійної сировини [42].

Як показує структура експорту, саме сільське господарство й металургія стали головними драйверами українсько-іспанської торгівлі в добу незалежності. Україна постачає на іспанський ринок зернові (кукурудзу, пшеницю, ячмінь), насіння та олію соняшнику, а також залізну руду, напівфабрикати з чорних металів і окремі види хімічної продукції [34; 35]. Іспанія, у свою чергу, експортує в Україну промислові товари з високою часткою технологічної складової: обладнання для переробної промисловості, автомобілі й комплектуючі, електротехніку, фармацевтичні препарати, окремі види харчових продуктів і напоїв. Ця асиметрія – сировинний характер українського експорту та промислово-споживчий профіль іспанського – добре вкладається в загальну картину участі України в міжнародно-регіональних економічних відносинах, де країна виступає одним із ключових постачальників аграрної та металургійної сировини до ЄС [45; 37].

Особливе місце в двосторонніх економічних зв'язках посідає продовольчий сегмент. Іспанія є одним з найбільших у Європі споживачів фуражного зерна й рослинних олій, що зумовлено структурою її тваринницького комплексу та харчової промисловості. Напередодні повномасштабного вторгнення Росії в Україну вона перетворилася на одного з провідних імпортерів української аграрної продукції: за 11 місяців 2021 р. двосторонній товарообіг перевищив 2,26 млрд євро, причому ледь частка припадала саме на зернові й продукти їхньої переробки [36]. За оцінками профільних аналітичних структур, у 2021 р. Іспанія імпортувала з України близько 430 тис. тонн соняшникової олії, що становило майже 70 % всього імпорту цього продукту на іспанський ринок [35]. У 2023 р. вона стала

найбільшим імпортером української пшениці в світі й водночас провідним європейським імпортером українських зернових загалом, що перетворює аграрний сектор на ключовий пріоритет українсько-іспанської економічної взаємодії [34; 45].

Подібна концентрація двосторонньої торгівлі навколо сільськогосподарських товарів має подвійний ефект. З одного боку, вона посилює роль України як критичного постачальника продовольства для іспанського агропродовольчого комплексу та позиціонує двосторонню взаємодію як важливий елемент європейської та глобальної продовольчої безпеки [43; 45]. З іншого – така спеціалізація закріплює сировинну залежність українського експорту й робить його надзвичайно вразливим до логістичних шоків, цінових коливань і регуляторних обмежень на рівні ЄС. Дослідники підкреслюють, що для виходу з цієї пастки необхідні як інвестиції в переробку й логістику, так і цілеспрямована політика диверсифікації товарної структури експорту до країн ЄС, зокрема до Іспанії [39; 42].

Запуск поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС у 2016 р. став рамковою передумовою для зміни як масштабів, так і якості українсько-іспанських економічних зв'язків. Українські й європейські автори відзначають, що DCFTA створила більш передбачуване регуляторне середовище, поступово зняла значну частину митних та нетарифних бар'єрів і стимулювала перехід від експортно-імпортних операцій «спот-характеру» до більш довгострокових контрактів [37; 41; 44]. У цьому контексті Іспанія виступила як один із ринків, де українські експортери змогли закріпитися саме завдяки поєднанню тарифних преференцій, високого попиту на аграрну продукцію та розгалуженої портової інфраструктури Середземномор'я. Водночас власне іспанські компанії отримали ширший доступ до українського ринку промислових товарів, що відображалось у зростанні імпорту машинобудівної, автомобільної й хімічної продукції з Іспанії [40; 42].

Повномасштабна російсько-українська війна, розпочата в лютому 2022 р., радикально змінила умови функціонування двосторонніх економічних відносин,

але не зруйнувала їх. Навпаки, дослідження показують, що ЄС, включно з Іспанією, реактивував «коридори солідарності», тимчасово лібералізував умови торгівлі та сприяв переорієнтації українського експорту на альтернативні логістичні маршрути, зокрема через європейські порти [41; 42]. У цій архітектурі Іспанія виконує подвійну роль: з одного боку, виступає кінцевим ринком збуту українських зернових і олійних, а з іншого – потенційним транзитним вузлом для подальшого переправлення продукції до країн Північної Африки та Латинської Америки. Аналітики наголошують, що поєднання українського аграрного потенціалу та іспанської транспортно-портової інфраструктури створює сприятливі умови для інтеграції обох країн у ширші європейські й глобальні ланцюги поставок [45].

Інвестиційний вимір українсько-іспанських економічних відносин розвивався значно обережніше, ніж торгівля товарами, проте його потенціал поступово зростає. За даними урядових структур, прямі іноземні інвестиції з Іспанії в Україну зосереджені переважно в банківському секторі, нерухомості, окремих видах промисловості й відновлюваній енергетиці, а їхній загальний обсяг поки що поступається вкладам великих інвесторів із Німеччини чи Нідерландів [33; 36]. У липні 2023 р. на рівні урядових та інвестиційних інституцій було підтверджено готовність іспанської сторони фінансово підтримувати український приватний сектор і проєкти повоєнної відбудови, зокрема шляхом надання цільових кредитних і грантових ресурсів [36]. В українській та зарубіжній літературі неодноразово підкреслюється, що саме інвестиційна співпраця, на відміну від суто торговельної, здатна сприяти глибшій інтеграції виробничих ланцюгів, переведенню взаємодії на рівень спільних підприємств і технологічного трансферу [38; 41].

Не менш показовим є й зворотний рух капіталів – інвестицій українських компаній в іспанську економіку. Аналітичні огляди засвідчують, що упродовж останнього десятиліття низка українських ІТ-компаній та сервісних бізнесів відкрили в Іспанії філії та представництва, інвестуючи у створення робочих місць, оренду офісів, розвиток локальних команд [34; 46]. Для частини

українських підприємців Іспанія виступає не лише ринком, а й «вікном» до іспаномовного світу – Латинської Америки, де український IT- та креативний сектор поступово формує власні ніші. Такий тип інвестиційної присутності важко вловити суто статистично, оскільки значна частина проєктів реалізується через дочірні компанії в інших юрисдикціях, однак у якісному вимірі він демонструє, що українсько-іспанські економічні відносини перестають бути односпрямованими й сировинно орієнтованими.

Узагальнюючи, можна окреслити кілька пріоритетних напрямів економічної взаємодії між Україною та Іспанією, що склалися на сучасному етапі. По-перше, це аграрний і продовольчий сектор, де Україна виступає ключовим постачальником зернових і олійних культур, а Іспанія – стабільним імпортером і партнером у формуванні європейської продовольчої безпеки [43; 45]. По-друге, металургія й машинобудування, які забезпечують взаємодоповнюваність: українська сировинна база та іспанська промислова переробка. По-третє, енергетика й «зелений перехід», де Іспанія володіє значним досвідом у сфері відновлюваних джерел енергії, а Україна, маючи потребу модернізації енергетичного сектору й відновлення інфраструктури, є потенційним реципієнтом інвестицій і технологій [37; 41]. Нарешті, четвертий блок – цифрова економіка, IT-та креативні індустрії, у межах якого формується горизонтальна співпраця між бізнес-спільнотами обох країн, не завжди безпосередньо фіксована в міждержавній статистиці, проте важлива для довгострокового партнерства [34; 44].

Водночас наявні дослідження вказують на низку структурних обмежень, що гальмують повноцінну реалізацію економічного потенціалу українсько-іспанських відносин. Серед них – надмірна концентрація українського експорту на сировинних товарах, недостатній рівень інтеграції транспортно-логістичної інфраструктури до стандартів ЄС, а також брак спеціалізованих двосторонніх програм підтримки малого й середнього бізнесу [39; 40; 42]. Фахівці підкреслюють, що, попри високі темпи зростання торгівлі, Україна досі недостатньо використовує можливості єдиного ринку ЄС для просування на

іспанський ринок продукції з високою доданою вартістю – харчових продуктів глибокої переробки, машинобудівних виробів, ІТ-послуг [37; 44]. Подолання цих обмежень потребує поєднання внутрішніх реформ (удосконалення регуляторного середовища, зменшення логістичних витрат, розвиток експортної інфраструктури) та активнішого використання європейських інструментів фінансової підтримки й технічної допомоги, що прямо стосується й іспанського вектора співпраці [38; 41; 45].

Таким чином, економічні відносини між Україною та Іспанією в добу незалежності пройшли шлях від маргінального напрямку зовнішньої торгівлі до одного з ключових сегментів участі України в європейському ринку аграрної продукції та металургійної сировини, а також перспективного поля для інвестиційної й інноваційної кооперації. Вони демонструють поєднання високої взаємозалежності в окремих секторах (насамперед у продовольчому) з наявністю значних резервів для диверсифікації й поглиблення співпраці. У політичному сенсі українсько-іспанські економічні зв'язки стали одним із важливих аргументів на користь підтримки Україною євроінтеграційного курсу та поглиблення стратегічного партнерства з ЄС, тоді як для Іспанії Україна виступає як елемент європейської безпеки й економічної стійкості на східному фланзі Союзу [41; 46]. Усе це дозволяє розглядати економічний компонент як одну з опорних площин українсько-іспанських відносин, що визначатиме їхній зміст у середньо- та довгостроковій перспективі.

1.5. Гуманітарно-культурна співпраця та роль української громади в Іспанії

Гуманітарно-культурний вимір українсько-іспанських відносин доби незалежності виявився однією з тих сфер, де взаємодія двох держав формується не лише «згори», через міжурядові угоди, а й «знизу» – завдяки активності громад, церков, асоціацій, окремих ініціативних груп. З одного боку, державні інституції України та Іспанії створюють рамку для культурного обміну, підтримки освіти, збереження мови та ідентичності українців за кордоном. З

іншого – саме українська громада в Іспанії наповнює цю рамку змістом, організовуючи фестивалі, школи, благодійні акції, інформаційні кампанії та розгалужену систему взаємодопомоги. У цьому полягає специфіка гуманітарно-культурної співпраці: вона завжди має подвійний характер – офіційний і неформальний, дипломатичний і «народний» [55; 58].

Початок 1990-х років став для обох країн періодом, коли гуманітарні контакти лише шукали інституційного оформлення. Відкриття посольства України в Мадриді та формування базової договірної бази створили передумови для культурних обмінів, однак реальний зміст цих обмінів значною мірою визначався вже наявністю й динамікою української міграції. Поступове зростання української громади у 1990-х – на початку 2000-х років, зафіксоване як у статистичних оглядах, так і в міграційних дослідженнях, забезпечило критичну масу людей, зацікавлених у підтримці рідної мови, релігійної традиції й національної культури в новому соціальному середовищі [55; 57]. За оцінками, на початок 2000-х років йшлося про десятки тисяч вихідців з України, а до 2020 року чисельність українців в Іспанії сягнула понад 100 тис. осіб, що перетворює громаду на помітний чинник культурного ландшафту країни перебування [50; 52].

З набуттям незалежності України саме громада українців Іспанії активно долучилася до налагодження контактів із місцевими органами влади, церковними структурами, освітніми закладами, що дозволило формувати перші інституційні майданчики для культурних та гуманітарних ініціатив. На основі чинного іспанського законодавства про асоціації українські мігранти вже в середині 1990-х років зареєстрували «Українську асоціацію в Іспанії» та низку регіональних об'єднань, зокрема асоціації друзів України в Каталонії. Ці структури взяли на себе координацію перших масових культурних заходів – від відзначення національних свят і організації гастролей українських колективів до відкриття суботніх шкіл і недільних шкільних осередків при греко-католицьких парафіях [50; 56]. Фактично вони виступили містком між

офіційною дипломатією та місцевими громадами, перетворюючи абстрактні двосторонні декларації про «культурне партнерство» на щоденну практику.

Офіційні канали культурної співпраці розвивалися паралельно. Інформаційні матеріали Посольства України в Королівстві Іспанія фіксують широку палітру заходів: участь українських митців у книжкових ярмарках, фестивалях класичної музики, кінофорумах, організацію Днів України, виставок, присвячених історії, мистецтву та сучасній культурі нашої держави [50]. В українських культурних програмах, які реалізовувалися в Мадриді, Барселоні, Валенсії та інших містах, поєднувалися офіційні події за участі держорганів з ініціативами українських асоціацій. У такий спосіб офіційна культурна дипломатія опиралася на ресурс громади, а сама громада отримувала легітимацію й символічну підтримку від держави.

Важливим полем гуманітарно-культурної взаємодії стали освітні проєкти. Упродовж 2000-х – 2010-х років поширилися українські суботні та недільні школи, курси мови й культури, організовані громадами у великих і середніх містах Іспанії. Вони виконують одразу кілька функцій. По-перше, це збереження української мови й ідентичності в другому поколінні, яке часто вже народжується в Іспанії. По-друге, це інструмент «народної дипломатії»: іспанські діти, які навчаються разом з українськими, а також місцеві вчителі й батьки отримують змогу познайомитися з українською культурою в безпосередній, не медіованій мас-медіа формі [56; 58]. По-третє, освітні проєкти стають інфраструктурою довіри всередині громади, що важливо для подальшої мобілізації ресурсів у кризові періоди.

На рівні простих людських практик гуманітарно-культурний вимір відносин проявляється в тому, як українські мігранти поєднують інтеграцію в іспанське суспільство з підтриманням міцних зв'язків з Україною. Емпіричні дослідження М. Станека та Р. Госнедлової демонструють, що українці в Іспанії активно використовують транснаціональні комунікаційні канали – від телефонних дзвінків і соціальних мереж до регулярних поїздок – зберігаючи емоційну, культурну й економічну присутність в Україні, водночас

вкорінюючись у місцеві спільноти [55; 56]. У гуманітарному вимірі це означає, що будь-яка криза в Україні – політична, економічна чи військова – майже миттєво відгукується на рівні української громади в Іспанії колективними акціями солідарності, збором коштів, інформаційними кампаніями, міжособистісною підтримкою.

Революція гідності 2013–2014 років та початок війни на Донбасі стали переломним моментом для політичної суб'єктизації українських громад за кордоном, у тому числі в Іспанії. Вуличні акції, пікети російських дипломатичних представництв, кампанії в іспанських ЗМІ, спрямовані на пояснення причин протестів в Україні, вивели українське питання на рівень громадської думки Іспанії. Українці в Іспанії не лише збирали гуманітарну допомогу для постраждалих від війни, а й виступали посередниками між українськими волонтерськими фондами та іспанськими меценатами, благодійними організаціями, муніципалітетами [52; 59]. Таким чином, гуманітарно-культурна діяльність громади почала виразно набувати політичного виміру, хоча формально й надалі артикулювалася мовою благодійності, турботи про мир і права людини.

Окремий напрямок гуманітарної співпраці становлять довгострокові проекти іспанських благодійних організацій, спрямовані на підтримку українських дітей і молоді. Фонд «Juntos por la Vida», що почав працювати з українськими дітьми-сиротами та дітьми із зони екологічного лиха ще до повномасштабної війни, організовував їхнє відпочинкове та оздоровче перебування в іспанських сім'ях, створюючи міцні горизонтальні зв'язки між суспільствами двох країн [28; 59]. Для багатьох родин саме такі програми стали першим досвідом прямого контакту з Україною, який потім переростав у довготривалі форми партнерства, меценатства або волонтерства. Цей приклад добре демонструє, як гуманітарна допомога трансформується в стійку культурну взаємодію.

Після 24 лютого 2022 року гуманітарно-культурна співпраця між Україною та Іспанією набуває безпрецедентних масштабів. Активізація на рівні

ЄС Директиви про тимчасовий захист дозволила Іспанії надати швидкий правовий статус сотням тисяч вимушених переселенців з України. За оцінками іспанських і європейських дослідницьких та правозахисних структур, до кінця 2024 року кількість українців з чинними документами на проживання в Іспанії зросла більш ніж утричі, перевищивши 300 тис. осіб, причому переважна більшість має статус тимчасового захисту [51; 53; 60]. У відповідь держава створила мережу центрів прийому, допомоги та розподілу (CREADE), де забезпечувалося житло, базові соціальні послуги, доступ до освіти, а також психологічна підтримка. ЮНІСЕФ та інші міжнародні організації відзначали, що за наявності політичної волі та координації на центральному й регіональному рівнях Іспанія змогла продемонструвати комплексний підхід до захисту прав дітей та вразливих груп серед українських біженців [53; 54].

У цій новій ситуації українська громада в Іспанії опинилася водночас перед викликом і можливістю. Кілька десятків уже існуючих асоціацій, парафій, шкіл, культурних центрів були змушені швидко розширити свої функції: від культурно-освітньої діяльності перейти до повноцінної гуманітарної роботи – розподілу гуманітарних вантажів, консультацій з правових і побутових питань, допомоги з працевлаштуванням та інтеграцією в місцеві громади. Одним із характерних прикладів є діяльність Асоціації «Джерело» у Валенсії, яка з перших місяців повномасштабної війни перетворилася на гуманітарний центр для переселенців: станом на осінь 2022 року організація надала допомогу понад тисячі українських сімей, видала понад півтори тисячі продуктових наборів і організувала курси іспанської мови для кількох десятків біженців [54]. Подібні історії можна знайти в Барселоні, Мадриді, Аліканте та інших містах, де українські асоціації стали ключовими партнерами для місцевої влади в реалізації програм підтримки.

Гуманітарна діяльність українських організацій також неминуче переплітається з культурними практиками. У Валенсії, Барселоні, Мадриді та інших містах створюються українські освітні та культурні хаби, де поєднуються мовні курси, творчі майстерні, психологічні групи підтримки й культурні заходи

– концерти, покази фільмів, виставки, вечори поезії [50; 54]. Такі простори не лише сприяють інтеграції українців у нове середовище, а й стають каналом репрезентації України для іспанської публіки. Показово, що в описах цих хабів наголошується саме на двонаправленості: з одного боку, вони зберігають українську культурну ідентичність, а з іншого – відкриті для іспанців, які хочуть більше дізнатися про Україну.

Окремим сегментом гуманітарно-культурної співпраці стали ініціативи університетів та освітніх інституцій Іспанії. Наприклад, програма «UAM University-Refuge Plan» в Мадридському автономному університеті дозволила українським студентам-біженцям пройти спеціальний підготовчий курс для вступу до іспанських вишів, поєднуючи академічну адаптацію з соціальною інтеграцією [52]. Водночас українські університети створюють українсько-іспанські освітні інститути та центри (зокрема Українсько-іспанський інститут в Одеській політехніці), що розвивають спільні програми навчання, стажування та академічних обмінів [24; 58]. Таким чином, освіта стає одним з ключових інструментів гуманітарного партнерства й довгострокових інвестицій в людський капітал двох країн.

Не менш показовою є й культурна складова співпраці у вузькому сенсі – спільні виставки, літературні й театральні проєкти, музичні фестивалі. Спільні концерти українських та іспанських музикантів, презентації перекладів української літератури іспанською мовою, участь українських кінематографістів в іспанських кінофестивалях не тільки зміцнюють імідж України як європейської культурної нації, а й виводять українсько-іспанський діалог за межі суто політичного порядку денного [50; 58]. У деяких випадках такі проєкти отримують підтримку з боку Українського інституту, що прагне систематизувати культурну присутність України в Іспанії та «перекодувати» країну в уяві іспанської публіки – від периферійної пострадянської держави до суб'єкта європейської культури [33; 58].

Важливою темою, яку окреслюють як українські, так і західні дослідники, є роль діаспори як чинника відновлення й модернізації України. Узагальнюючі

праці про українську діаспору звертають увагу на те, що емігранти виконують не лише роль донорів грошових переказів, а й каналу передачі нових практик, цінностей, професійних стандартів, які потенційно можуть бути використані в процесі післявоєнної реконструкції [59]. У цьому контексті українська громада в Іспанії виступає важливою ланкою: вона має досвід самоорганізації, взаємодії з демократичними інституціями та участі в гуманітарних проєктах, що можуть трансформуватися в більш системні програми партнерства з регіонами України, зокрема у сферах освіти, культури, соціальної роботи.

Втім, гуманітарно-культурна співпраця не є позбавленою проблем і викликів. Аналітичні матеріали, присвячені українсько-іспанським відносинам, звертають увагу на фрагментованість українських асоціацій в Іспанії, конкуренцію між ними за ресурси, символічний капітал і право «говорити від імені громади» [56; 57]. Це ускладнює комунікацію як з іспанськими органами влади, так і з українськими державними структурами. У публічному просторі лунають пропозиції щодо створення координаційної платформи або федерації українських асоціацій в Іспанії, яка б дозволила консолідувати голос громади та ефективніше просувати її інтереси на двосторонньому рівні [52]. Певною мірою такі ініціативи вже реалізуються, однак процес залишається незавершеним.

Ще одним викликом є інформаційний вимір гуманітарно-культурної співпраці. Частина аналітиків звертає увагу на те, що в минулі десятиліття офіційна Україна не завжди проводила системну культурну політику щодо Іспанії, залишаючи інформаційний простір відкритим для російських наративів і стереотипів. Це торкалося навіть української громади, частина якої довгий час перебувала під впливом російськомовного інформаційного поля, російських медіа та культурних продуктів [58]. Лише після 2014 року, а особливо після 2022 року, зусилля держави й громади з просування власного наративу стали більш узгодженими, однак інерція попереднього періоду продовжує даватися взнаки.

Узагальнюючи, можна сказати, що гуманітарно-культурна співпраця та роль української громади в Іспанії є одним з найдинамічніших і водночас

найменш формалізованих компонентів українсько-іспанських відносин доби незалежності. Вона розвивається в кількох взаємопов'язаних вимірах: як офіційна культурна дипломатія; як мережа місцевих асоціацій, шкіл і хабів; як система гуманітарної підтримки в умовах війни; як канал транснаціональної циркуляції практик і цінностей. Саме завдяки цій мережі Україна в іспанському суспільстві постає не лише як територія війни, а як спільнота людей з багатою культурою, здатна до солідарності, самоорганізації й партнерства. У перспективі післявоєнної відбудови потенціал української громади в Іспанії та накопичений досвід гуманітарно-культурної співпраці можуть стати одним із ключових ресурсів глибшого, більш симетричного партнерства між двома державами.

РОЗДІЛ 2. УКРАЇНСЬКО-ІСПАНСЬКІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ (2014–ДОТЕПЕР)

2.1. Позиція Іспанії щодо України в ЄС та міжнародних організаціях (2014–2021)

Позиція Іспанії щодо України в ЄС та міжнародних організаціях у 2014–2021 рр. формувалася на перетині кількох рівнів – загальноєвропейського, національно-політичного й економічного. Російська анексія Криму та початок війни на Донбасі стали для Мадрида не лише черговою «східною кризою», а й серйозним викликом базовим принципам міжнародного права, серед яких територіальна цілісність і непорушність кордонів займають чільне місце. Голосування Генеральної Асамблеї ООН за резолюцію 68/262 про територіальну цілісність України чітко зафіксувало консолідовану лінію ЄС щодо невизнання «кримського референдуму»; Іспанія, як і переважна більшість держав-членів, підтримала цей документ, наголошуючи на його значенні як юридичної основи політики невизнання анексії [58]. У подальшому саме апеляція до норм міжнародного права дозволяла іспанській дипломатії поєднувати певну обережність у відносинах з Росією із досить послідовною підтримкою України в євроінтеграційних і безпекових питаннях.

Зовнішньополітична ідентичність Іспанії традиційно ґрунтується на двох опорах: членстві в Європейському Союзі та послідовному мультисторонньому підході. Протягом тривалого часу головним простором іспанської активності залишалися Середземномор'я, Латинська Америка та Північна Африка, тоді як Східна Європа розглядалася радше як периферійний напрям. Саме тому «українська криза» 2014 р. стала для Мадрида радше екзогенним викликом, що вимагав адаптації до загальноєвропейського консенсусу. У «Estrategia de Acción Exterior de España 2014–2017» і пов'язаних із нею щорічних звітах про реалізацію зовнішньополітичної стратегії криза в Україні прямо згадується як ключовий фактор погіршення відносин між ЄС і Росією та джерело із нової хвилі нестабільності на європейському континенті [59]. Таким чином, навіть за

відсутності сильних двосторонніх зобов'язань перед Києвом, Іспанія була змушена переосмислити східний вектор своєї політики в ширшому європейському контексті.

Рішуче засудження анексії Криму стало важливою точкою збігу інтересів України та Іспанії. Для іспанського політичного класу, який живе в умовах постійної дискусії довкола каталонського та баскського сепаратизму, прецедент «референдуму» під контролем іноземних військ мав особливе значення: він підважував базовий принцип недоторканності територіальної цілісності суверенної держави. Саме тому аргументація Мадрида на міжнародних майданчиках апелювала не лише до солідарності з Україною, а й до універсальності норм, закріплених у Статуті ООН і підтверджених резолюцією 68/262 [58]. Це дозволяло вибудовувати логічний місток між українським досвідом і власною внутрішньою чутливістю до односторонніх спроб перегляду кордонів.

У рамках Європейського Союзу Іспанія від самого початку підтримала пакет обмежувальних заходів проти Росії, запроваджених у відповідь на агресію проти України. Водночас аналітичні центри звертають увагу на її відносно «низькопрофільну» роль у дискусії щодо санкцій: Мадрид не був ані лідером жорсткої лінії, як держави Балтії чи Польща, ані відвертим «скептиком», як окремі південні й центральноєвропейські країни [62]. Дослідники відзначають, що іспанська позиція коливалася між бажанням зберегти можливості для діалогу з Москвою і небажанням виглядати партнером, який підриває спільну лінію ЄС [62]. Такий баланс відображав, з одного боку, помірну економічну залежність від російських ринків (насамперед в аграрному секторі), а з іншого – майже повну відсутність критичної енергетичної залежності, що робило для Іспанії санкційну політику менш болісною, ніж для багатьох її партнерів.

На тлі дискусій довкола економічних наслідків санкцій і контрсанкцій Росії для аграрного сектора та туризму, іспанські експерти наголошували, що потенційні втрати не досягають рівня, який би виправдовував розкол всередині ЄС [62]. Навіть у середовищі бізнесу, зацікавленого у збереженні виходів на

російський ринок, поступово стало зрозуміло, що довгострокові ризики підриву єдиної європейської позиції є небезпечнішими за короткострокові збитки. Це сприяло консолідації поміркованої, але дисциплінованої лінії Мадрида: підтримувати санкції, не загострюючи риторику щодо Росії понад необхідний мінімум і залишаючи простір для майбутнього діалогу, проте не піддажувати базові політичні рішення ЄС [60; 62].

Важливою площиною формування позиції Іспанії стала внутрішня політична сцена. У період 2014–2015 рр. іспанська громадська думка та еліти не демонстрували однастайності у ставленні до конфлікту між Україною та Росією. Деякі політичні та інтелектуальні групи схильні були трактувати події крізь призму антисистемних протестів і протистояння «Сходу» та «Заходу», інші ж наголошували на фундаментальному значенні для Європи українського вибору на користь угоди про асоціацію з ЄС [61]. Аналітичні огляди, присвячені спектру іспанських позицій, виокремлювали щонайменше чотири умовні табори – від «розуміючих» Росію до чітко «проєвромайданних» та атлантистських кіл, що вбачали в подіях в Україні боротьбу за збереження європейського правопорядку [60; 61]. Попри таку фрагментарність, урядові структури зберігали курс на підтримку загальноєвропейських рішень, що віддзеркалювало пріоритет інституційної лояльності над внутрішніми ідеологічними розбіжностями.

Узгодження загальноєвропейського підходу до України було неможливим без розуміння стратегічних рамок, у яких Іспанія здійснювала свою зовнішню політику. У вищезгаданій «Estrategia de Acción Exterior de España 2014–2017» підкреслювалося, що основною метою є посилення ролі країни як конструктивного, відповідального й передбачуваного члена ЄС, здатного зміцнювати єдність Союзу в кризових ситуаціях [59]. Українське питання потрапляло в цю рамку як тест на здатність ЄС діяти єдиним фронтом у відповідь на серйозне порушення міжнародного права на власному континенті. Відтак Мадрид був зацікавлений не стільки в самій Україні як окремому

напрямі, скільки в збереженні цілісності спільної європейської політики східного сусідства.

У площині загальноєвропейської політики щодо України Іспанія підтримала підписання та ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також заходи в межах Східного партнерства, спрямовані на поглиблення політичної асоціації та економічної інтеграції Києва з Союзом [61]. Іспанські дослідники відзначали, що для Мадрида Україна не була настільки високим пріоритетом, як для держав Центрально-Східної Європи, проте теза про «право українців на європейський вибір» поступово вкорінювалася в експертному та політичному дискурсі [61]. При цьому уряд послідовно наголошував на важливості реформ у сфері верховенства права та боротьби з корупцією, розглядаючи їх як ключову передумову стійкого зближення України з інституціями ЄС.

Участь Іспанії в дискусіях щодо перспектив членства України в ЄС у 2014–2021 рр. відзначалася стриманістю. Колективні дослідження з європейського права підкреслюють, що Мадрид загалом схильний підтримувати підхід «поглиблення перед розширенням», зосереджуючись на внутрішній консолідації Союзу та стабілізації єврозони [61]. Водночас Іспанія не виступала відкрито проти довгострокової європейської перспективи України: позиція скоріше полягала в тому, що питання членства не є на порядку денному даного періоду, але ЄС має максимально використовувати інструменти асоціації, зони вільної торгівлі та секторальної інтеграції. Таким чином, іспанська політика поєднувала підтримку практичних механізмів наближення України до стандартів ЄС із обережністю щодо швидких рішень у питаннях розширення.

Не менш показовою була поведінка Іспанії в межах Організації Північноатлантичного договору. Україна у 2014–2021 рр. не була кандидатом на членство в НАТО, але питання про поглиблення співробітництва в безпековій сфері активно обговорювалося в Альянсі. Мадрид підтримував рішення про посилення «східного флангу» НАТО, участь у місіях з патрулювання повітряного простору Балтії та інші заходи зі зміцнення колективної оборони,

розглядаючи їх як інструмент стримування подальшої агресії Росії. Водночас іспанська дипломатія в межах НАТО наполягала на важливості уникнення ескалаційних кроків і збереження каналів спілкування в рамках Ради Росія–НАТО, підкреслюючи необхідність поєднання стримування і діалогу. Такий підхід був співзвучний загальній лінії ЄС та не суперечив українським інтересам у сфері розширення практичної співпраці з Альянсом.

У системі ООН Іспанія послідовно голосувала за резолюції, що підтверджували територіальну цілісність України та засуджували порушення міжнародного права. Резолюція 68/262 стала першим і найбільш символічним актом, але в наступні роки на Генеральній Асамблеї ухвалювалися й інші документи, пов'язані з правами людини в Криму та мілітаризацією півострова. Підтримка Іспанією таких резолюцій укладалася в її традиційну зовнішньополітичну доктрину, де норми міжнародного права розглядаються як інструмент забезпечення стабільності, вигідної середнім державам, котрі не мають ресурсів для одностороннього силового впливу [58]. На рівні риторики іспанські дипломати підкреслювали, що порушення територіальної цілісності однієї європейської держави створює небезпечний прецедент для всіх, незалежно від їх географічної віддаленості від зони конфлікту.

Дискусії в іспанському експертному середовищі, що розгорталися довкола санкцій ЄС проти Росії, додатково висвітлювали еволюцію сприйняття українського питання. На початку кризи частина фахівців трактувала її як конфлікт, що має обмежене значення для безпосередніх інтересів Іспанії, натомість згодом у публікаціях аналітичних центрів почало домінувати розуміння, що йдеться про системний виклик нормам європейської безпеки [60; 62]. Поступова зміна фокусу від «периферійного» конфлікту до ключового тесту для ЄС означала, що іспанська позиція дедалі більше тяжіла до бачення України як важливого елемента загальноєвропейського порядку, а не лише «східного сусіда» з низьким рівнем торговельної взаємодії.

Окрему увагу заслуговує питання єдності ЄС у контексті багатозарових криз, що збіглися в часі з війною на Донбасі: міграційної, фінансової, згодом –

пандемії COVID-19. В іспанській аналітиці підкреслювалося, що Москва намагалася використати ці виклики для розхитування європейської солідарності, зокрема й у питанні підтримки України [62]. Мадрид, попри власні економічні труднощі та значний соціальний тиск, не перейшов у табір відкритих «симпатиків» Кремля, хоча російська дипломатія працювала з південноєвропейськими країнами саме в цьому напрямі. Фактично Іспанія стала одним із прикладів того, як держава з обмеженим залученням до східноєвропейської політики все ж здатна витримати санкційний курс, якщо сприймає його як частину ширшої стратегії захисту європейської єдності [60; 62].

Важливою рисою іспанської позиції було прагнення не протиставляти підтримку України та необхідність збереження каналів комунікації з Росією. У дослідженнях із міжнародного права йдеться про те, що ЄС, включно з Іспанією, намагався проводити політику «подвійного треку»: поєднувати санкційний тиск із дипломатичними зусиллями в рамках «нормандського формату», Мінських домовленостей та контактів у межах ОБСЄ [61]. Для Мадрида, який традиційно позиціонує себе як посередник у різних конфліктах, така логіка була особливо привабливою. Вона дозволяла зберігати образ держави, відкритої до діалогу, і водночас демонструвати солідарність із партнерами по ЄС та НАТО.

Якщо підсумувати, у 2014–2021 рр. Іспанія не перетворилася на ключового адвоката України в Європейському Союзі, проте її позиція виявилася значно важливішою, ніж може здатися з огляду на відносну географічну віддаленість. Мадрид послідовно підтримував основні рішення ЄС, НАТО й ООН, спрямовані на захист територіальної цілісності України, запровадження та продовження санкцій проти Росії, підтримку українських реформ і євроінтеграційних прагнень [58–62]. Хоча в окремих сегментах іспанська політика була стриманою і прагматичною, її загальний вектор не суперечив ключовим інтересам України, а в деяких випадках – особливо у сфері захисту базових норм міжнародного права – навіть посилював європейський фронт підтримки.

З історичної точки зору період до 2021 р. можна розглядати як етап «тихої солідарності» Іспанії з Україною: без гучних ініціатив, але з чітким дотриманням узятих на себе зобов'язань як члена ЄС, НАТО та ООН. Саме ця, на перший погляд непомітна, але стабільна підтримка створила підґрунтя для набагато активнішої ролі Мадрида після початку повномасштабної російсько-української війни, коли питання про допомогу Україні вийшло далеко за межі чисто дипломатичних дискусій. Для розуміння логіки подальших кроків Іспанії важливо враховувати, що вони не виникли з нуля, а спиралися на досвід семи років послідовного, хоч і стриманого, відстоювання українського суверенітету в європейських та глобальних інституціях.

2.2. Двостороння взаємодія під час повномасштабної війни (2022–дотепер): політичний і гуманітарний вимір

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р. стало вододілом не лише для всієї системи європейської безпеки, а й для українсько-іспанських відносин. Якщо впродовж попередніх десятиліть Іспанія залишалася для України радше «другорядним» партнером, важливим, але не ключовим у зовнішньополітичних пріоритетах, то з початком великої війни ситуація змінилася. Політична солідарність, участь у санкційній політиці, військово-технічна допомога та масштабний гуманітарний компонент сформували нову якість двосторонньої взаємодії, яку вже неможливо розглядати поза контекстом загальноєвропейської реакції на агресію. При цьому важливо підкреслити, що іспанська відповідь не була автоматичною копією рішень «великих» держав ЄС – вона формувалася на перетині внутрішньополітичних дискусій, еволюції бачення ролі Іспанії в Європі та впливу потужної української громади в самій Іспанії [65].

На перших етапах війни іспанська позиція визначалася швидким і однозначним засудженням російського нападу, підтримкою територіальної цілісності й суверенітету України, а також участю в усіх ключових рішеннях ЄС і НАТО на користь Києва. Дослідники Королівського інституту «Елькано»

звертають увагу, що ця реакція стала певним розривом із попередньою практикою, коли під час війни в Грузії 2008 р. та анексії Криму 2014 р. іспанська дипломатія діяла стриманіше й місцями демонструвала тенденцію до «обережного нейтралітету» [65]. Натомість після 24 лютого 2022 р. уряд Педро Санчеса швидко інтегрувався в колективну стратегію Заходу, підтримавши санкційні пакети, рішення про військову допомогу, посилення східного флангу НАТО та розширення гуманітарної присутності в регіоні. Саме ця принципова зміна тону й інтенсивності дій і визначає специфіку іспанської лінії у двосторонніх відносинах з Україною в умовах війни.

Символічний вимір політичної підтримки знайшов своє виявлення у серії візитів найвищих посадових осіб Іспанії до Києва. Прем'єр-міністр Педро Санчес був одним із перших лідерів Західної Європи, які відвідали Україну навесні 2022 р., демонструючи солідарність не лише на рівні заяв, а й на рівні особистої присутності в столиці країни, що зазнала прямого воєнного удару [67]. Наступні приїзди, приурочені до річниці початку повномасштабного вторгнення та до старту іспанського головування в Раді ЄС у липні 2023 р., підкреслювали, що підтримка України стала одним із стрижневих сюжетів зовнішньої політики Мадрида. В інтерв'ю надзвичайного і повноважного посла Іспанії в Україні Рікардо Лопес-Аранди наголошується, що для іспанської політичної еліти український напрямок сьогодні — це водночас питання цінностей, геополітики та довгострокової безпеки Європи [67].

Не менш важливою є участь Іспанії в колективних рішеннях ЄС та НАТО щодо України. У політичному вимірі Мадрид послідовно підтримував усі резолюції Генеральної Асамблеї ООН, спрямовані на засудження російської агресії, голосував за санкційні пакети проти Росії в рамках Європейського Союзу і брав участь у формуванні європейської позиції щодо військової допомоги Києву [65]. Показовим є й те, що під час іспанського головування в Раді ЄС питання європейської інтеграції України — від надання статусу кандидата до відкриття переговорів про вступ — послідовно артикулювалося як один із пріоритетів порядку денного, що підтверджується як офіційними

документами, так і публічними заявами іспанських посадовців [67]. Таким чином, двосторонній політичний діалог розвивається не ізольовано, а в руслі ширшого процесу переосмислення Іспанією власної ролі в європейській архітектурі безпеки.

Кульмінацією політичного зближення, що визріло в ці роки, можна вважати підписання 27 травня 2024 р. Угоди про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Королівством Іспанія [63]. Документ вписується в загальний формат двосторонніх безпекових угод, розроблений після Вільнюського саміту НАТО 2023 р., але має й свою специфіку. Угода закріплює довгострокові зобов'язання Іспанії щодо військово-технічної, фінансової та політичної підтримки України, а також передбачає співпрацю в сфері оборонної промисловості, розвідки, кібербезпеки й протидії гібридним загрозам [63]. Особливий акцент зроблено на підтримці інтеграції України до ЄС і НАТО, що перетворює двосторонній формат на один із інструментів поступової «інкорпорації» України до євроатлантичної спільноти. Для іспанської сторони така угода не лише закріплює вже надану допомогу, а й задає рамку для наступних років, формалізуючи політичні й безпекові домовленості, які до того мали більш гнучкий, інколи неформалізований характер.

Військово-безпековий вимір співпраці в умовах війни проявився і в поставках зброї, техніки та участі Іспанії в навчанні українських військовослужбовців. Посол Іспанії в Україні прямо говорить про передачу танків Leopard, засобів протиповітряної оборони, броньованих машин, а також про внесок Мадрида в загальноєвропейські механізми військової допомоги Україні [67]. Хоча за абсолютними обсягами Іспанія поступається провідним донорам, її участь має важливе символічне значення: країна, яку традиційно сприймали як периферійну щодо східноєвропейських конфліктів, демонструє готовність брати на себе частину відповідальності за колективну оборону. Це сприяє зміцненню довіри в двосторонніх відносинах і водночас підкреслює, що українсько-іспанський діалог вийшов далеко за межі суто дипломатичних жестів.

Окремий блок рішень стосується притягнення Росії до відповідальності за воєнні злочини. Іспанія бере участь у роботі координаційних форматів щодо розслідування злочину агресії, підтримує Міжнародний кримінальний суд та надає експертно-правову допомогу Україні [67]. Для українсько-іспанських відносин це важливо з двох причин. По-перше, йдеться про чітке ціннісне позиціонування Іспанії на боці міжнародного права. По-друге, така співпраця створює довгострокові канали взаємодії між правоохоронними й судовими інституціями двох держав, що виходять за межі суто воєнного виміру і закладають основу для подальшого інституційного партнерства.

Політичний вимір двосторонньої взаємодії під час війни органічно переплітається з гуманітарним. Уже в перший рік повномасштабних бойових дій Іспанія стала одним із помітних донорів гуманітарної допомоги Україні та сусіднім країнам, які прийняли значні потоки біженців. За даними Інституту досліджень конфліктів та гуманітарної дії (IECAN), сумарна вартість іспанських гуманітарних ініціатив, пов'язаних із війною в Україні, оцінюється щонайменше у 61 млн євро, причому приблизно 55 % цієї допомоги припадає на центральний уряд, насамперед через Агентство міжнародного співробітництва AECID [66]. Інша частина формується за рахунок автономних співтовариств, муніципалітетів, бізнесу та неурядових організацій, що дозволяє говорити про справді багаторівневу гуманітарну відповідь.

Характерною рисою іспанської гуманітарної політики стало поєднання фінансових внесків із практичними програмами в сферах охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, а також підтримки житлових потреб тимчасово переміщених осіб з України [66]. Урядові програми, які адмініструє AECID, доповнюються проектами іспанських та міжнародних НУО, котрі працюють як безпосередньо в Україні, так і в країнах прийому біженців. Таким чином, гуманітарний компонент двосторонніх відносин виявляється ширшим за традиційне розуміння допомоги «країні-жертві»: йдеться про доволі розгалужену мережу взаємодії між іспанськими та українськими інституціями, громадами та професійними середовищами.

Одним із найвидиміших аспектів гуманітарного виміру співпраці стала організація прийому українців, які були змушені залишити країну. Згідно з дослідженнями іспанських аналітиків, уже до початку повномасштабного вторгнення в Іспанії проживало понад 100 тис. громадян України, що значною мірою пояснювалося багаторічними міграційними зв'язками та програмами оздоровлення дітей після аварії на ЧАЕС [65]. Після 24 лютого 2022 р. до цієї спільноти приєдналися ще десятки тисяч новоприбулих, загальна кількість осіб, які скористалися захисними механізмами, перевищила 170 тис. уже в перший рік війни [65]. У подальшому ці показники зростали, а Іспанія стала однією з провідних країн ЄС за числом наданих статусів тимчасового захисту.

Для впорядкування цього процесу Іспанія імплементувала механізм тимчасового захисту, запроваджений рішенням Ради ЄС, у власну правову систему через спеціальний урядовий ордонанс (Order PCM/169/2022) та низку підзаконних актів [64]. Як засвідчують матеріали AIDA Country Report, у країні було створено спеціалізовані центри прийому та реєстрації осіб, що користуються тимчасовим захистом, удосконалено процедури доступу до ринку праці, системи освіти й охорони здоров'я [64]. Ці кроки не лише мали гуманітарний характер, а й сприяли інтеграції українців до соціального й економічного життя Іспанії, створюючи передумови для більш глибокого й тривалого зв'язку між двома суспільствами.

Особливу увагу іспанська держава приділяла захисту вразливих груп – дітей, людей з інвалідністю, літніх осіб, а також жінок, які прибули з дітьми без супроводу інших дорослих членів родини [64]. Відповідні програми соціальної підтримки включали доступ до житла, фінансові виплати, консультаційну допомогу та супровід у питаннях працевлаштування. В умовах, коли частина українських біженців розглядає своє перебування в Іспанії як тимчасове, а інша вимушено будує довгострокові стратегії, така політика створює мінімальні гарантії гідного життя та зменшує ризик маргіналізації.

Важливо й те, що прийом українців у Іспанії відбувався не лише як бюрократична процедура, а й як широка кампанія солідарності з боку

суспільства. Дослідження ІЕСАН фіксують «безпрецедентну хвилю солідарності» як з боку інституцій, так і з боку громадянського суспільства, бізнесу та релігійних організацій [66]. Організовувалися збори коштів, гуманітарні конвої, мережі «приймаючих родин», що надавали житло українським сім'ям, розвивалися освітні ініціативи з вивчення іспанської мови та адаптації дітей до нової шкільної системи. На цьому тлі українська громада, яка вже існувала в Іспанії до 2022 р., виступила своєрідним «мостом» між двома суспільствами, сприяючи комунікації, культурному посередництву й адвокації українських інтересів на місцевому рівні [67].

Політичний і гуманітарний виміри співпраці в умовах війни тісно взаємодіють. Саме присутність великої української громади, значну частину якої складають новоприбулі після 2022 р., багато в чому пояснює сталість іспанської підтримки України навіть у ситуації втоми європейських суспільств від війни [65]. Українці, інтегровані в локальні громади, стають важливими акторами місцевої політики пам'яті, інформаційних кампаній, діалогу з органами влади. Вони нагадують іспанському суспільству, що йдеться не про абстрактний конфлікт на периферії Європи, а про долі конкретних людей, які живуть поруч, працюють у місцевій економіці, чії діти відвідують іспанські школи. Відтак гуманітарний вимір двосторонніх відносин поступово перетворюється на фактор внутрішньополітичного дискурсу в самій Іспанії.

У свою чергу, політичні рішення Мадрида щодо України отримують додаткову легітимацію завдяки видимості гуманітарної роботи. Коли іспанські громадяни бачать конкретні результати – інтегровані українські родини, спільні культурні заходи, історії успішного працевлаштування, – абстрактні формули «європейської солідарності» набувають конкретного змісту. Це знижує ризик використання українського питання в поляризованому партійному дискурсі і дозволяє уряду апелювати до суспільної підтримки у питаннях продовження військової та фінансової допомоги. Таким чином, політичний та гуманітарний виміри не лише співіснують, а й взаємно підсилюють один одного, створюючи більш стійку основу двостороннього партнерства.

Крізь призму повномасштабної війни стає очевидним, що українсько-іспанські відносини перейшли від периферійного, частково «ритуального» партнерства до якісно нової моделі. Ця модель поєднує: чітко артикульовану політичну підтримку на всіх рівнях – від національного парламенту до європейських інституцій; формалізовані безпекові зобов'язання, закріплені в міждержавній угоді; військово-технічну, фінансову й санкційну співпрацю; а також потужний гуманітарний блок, спрямований як на допомогу Україні на її території, так і на підтримку українців, що перебувають в Іспанії [63–67]. Усе це в комплексі дає підстави говорити про формування нового рівня довіри й взаємозалежності, який з великою ймовірністю збережеться й після завершення активної фази війни.

Для України та Іспанії наслідком цих процесів стає закріплення стійкого партнерства, в якому політичні, безпекові та гуманітарні елементи вже неможливо розвести по різних «кошиках». На практиці це означає, що майбутня співпраця в сфері відбудови, енергетичного переходу, безпекових гарантій і інтеграції України до європейських структур спиратиметься на досвід спільного переживання воєнної кризи. З історичної перспективи повномасштабна війна, безумовно, стане тим періодом, коли українсько-іспанські відносини остаточно вийшли з тіні та перетворилися на важливий елемент ширшої європейської історії боротьби за свободу, безпеку й людську гідність.

2.3. Безпекова підтримка та міжнародна координація: формати, ініціативи, результати

Безпековий вимір українсько-іспанських відносин після 2014 р., а особливо з 2022 р., кардинально змінив структуру двостороннього діалогу. Якщо в перші десятиліття після здобуття незалежності головний акцент робився на політичних контактах, економічній співпраці та гуманітарних зв'язках, то повномасштабна агресія Російської Федерації перетворила безпекову тематику на стрижень партнерства. Саме через неї проявилися і реальна солідарність Іспанії з Україною, і здатність Мадрида діяти як

відповідальний учасник колективної європейської безпеки. У цьому розділі доцільно розглядати не окремі символічні жести, а цілісну систему форматів, ініціатив і практичних результатів, які сформувалися у 2014–2025 рр. і продовжують розвиватися.

Поворотним моментом у становленні безпекового виміру стала не лише сама війна, а й інституціоналізація підтримки через багаторівневі механізми – ЄС, НАТО, Коаліцію «Рамштайн» та, зрештою, через спеціальну двосторонню безпекову угоду. Після 2014 р. Іспанія приєдналася до спільних рішень Європейського Союзу щодо санкцій проти Росії та участі у формуванні інструментів допомоги для України. Однак на цьому етапі її внесок залишався радше «розчиненим» у колективних рішеннях, а не оформленим як окрема двостороння стратегія. Лише після 2022 р. Мадрид, зберігаючи традиційний фокус на «південному фланзі», поступово адаптував свою безпекову повістку, щоб посилити увагу до східного напрямку та підтримки України як ключового елемента європейської стабільності [71; 72].

Важливим виміром цієї еволюції стало рішення Іспанії зробити внесок до Європейського фонду миру (European Peace Facility, EPF), через який фінансується значна частина військової допомоги Україні. Офіційна інформація Верховної Ради України підкреслює, що ще у 2022 р. Мадрид виділив близько 120 млн євро до EPF, що становило близько 8 % загального бюджету інструмента на користь України, і окремо – додатково 31 млн євро двосторонньої допомоги. Це була найбільша на той час сума, будь-коли надана Іспанією одній державі [69]. Такі дані важливі не лише як показник фінансової спроможності, а й як індикатор зміни сприйняття України у стратегічних розрахунках Мадрида: війна розглядається не як «віддалений» конфлікт на периферії Європи, а як ключовий тест на здатність ЄС захищати власні норми та інтереси.

Справжнім якісним стрибком стала підписана 27 травня 2024 р. в Мадриді Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Королівством Іспанія [68]. Документ чітко фіксує перехід від ситуативної допомоги до

прогнозованої, довгострокової моделі підтримки. В угоді йдеться про зобов'язання Іспанії надати 1 млрд євро військової допомоги Україні в 2024 р. та долучитися до багаторічного фінансування через Ukraine Assistance Fund у структурі Європейського фонду миру, загальний обсяг якого для України у 2024–2027 рр. оцінюється у 5 млрд євро. Водночас сам текст угоди наголошує не лише на постачанні озброєнь і боєприпасів, а й на співпраці в сферах протиповітряної оборони, розвідки, кібербезпеки, розмінування, підтримки оборонної промисловості, відновлення та реформ сектору безпеки й оборони [68]. Такий комплексний підхід зближує документ із логікою «квазі-гарантій» безпеки, які покликані діяти до набуття Україною повноправного членства в НАТО.

Суттєвою прикметою угоди є її чітке вбудування в ширшу систему міжнародної координації. Формулювання преамбули, де наголошено на засудженні російської агресії та необхідності відновлення територіальної цілісності України, практично відтворює позиції, закріплені у резолюціях Генеральної Асамблеї ООН та рішеннях Європейської Ради [68]. Це демонструє, що двосторонній документ не суперечить, а доповнює багатосторонні формати, створюючи окремий канал, через який іспанська політика безпеки щодо України набуває більшої гнучкості та швидкості реагування. Саме завдяки такому поєднанню – двосторонній рамці, механізмам ЄС і коаліції «Рамштайн» – Мадриду вдається уникати суперечності між власними внутрішньополітичними обмеженнями й зовнішнім очікуванням посилення підтримки.

Окремого аналізу потребує питання військово-технічної підтримки та її інституційного оформлення. В дослідженнях, присвячених військовій допомозі Іспанії Україні, наголошується, що з 2022 р. Мадрид здійснював постачання різних видів озброєнь – від систем ППО та бронетехніки до боєприпасів і засобів інженерного забезпечення – поступово переходячи від епізодичних поставок до пакунків, узгоджених у рамках ЄС та НАТО [71]. У цьому процесі чітко проглядається логіка «середньої держави»: Іспанія не претендує на статус провідного донора, як Німеччина чи Польща, але позиціонує себе як надійного

партнера, який компенсує обмеженість власних запасів активною участю у спільних програмах та ініціативах.

Іншим виміром безпекової підтримки стала участь Іспанії в Європейській місії військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine). З листопада 2022 р. на території Іспанії розгорнуто один із ключових навчальних хабів місії, що спеціалізується на підготовці особового складу Збройних сил України за широким спектром спеціальностей – від базової піхотної підготовки до навчання з експлуатації систем ППО, інженерних робіт, медицини поля бою та дій у міській забудові [70]. За офіційними даними Європейської служби зовнішніх дій, станом на кінець 2025 р. іспанський контингент EUMAM підготував понад 8,5 тис. українських військовослужбовців, провівши понад 200 тренувальних модулів більш ніж за 30–33 спеціальностями [70]. Такі цифри роблять Іспанію одним із лідерів ЄС за внеском у тренування українських військ, що дозволяє розглядати її участь у місії не як периферійну, а як системоутворювальну.

Зміст тренувальних програм, які реалізуються на іспанських полігонах, показовий з огляду на адаптацію збройних сил України до стандартів НАТО. Навчання включає координацію дій малих підрозділів, застосування західних систем озброєння, використання цифрових засобів зв'язку, медичну евакуацію та тактичну підготовку в умовах інтенсивного вогневого ураження. Участь іспанських інструкторів у цьому процесі сприяє не лише накопиченню навичок окремими підрозділами, але й зміцненню взаємної довіри, оскільки українські офіцери та сержанти отримують безпосередній досвід взаємодії з армією країни НАТО, яка має власний досвід участі в міжнародних операціях під егідою Альянсу та ЄС [70; 72].

У політичному вимірі важливо, що Іспанія не обмежилася виконанням «колективних рішень», а поступово інтегрувала український напрямок у власний стратегічний дискурс. У статтях іспанських аналітичних центрів підкреслюється, що війна в Україні змусила Мадрид переглянути баланс між загрозами з півдня (Північна Африка, Сахель) та зі сходу, визнавши, що

послаблення України веде до загальної ерозії європейської безпеки [71; 72]. Це відображається й у риторичі політичного керівництва: у спільних заявах прем'єр-міністра П. Санчеса та Президента України неодноразово наголошувалося, що підтримка України є інвестицією в власну безпеку Іспанії, а не лише актом солідарності.

Безпекова підтримка має також чітко координаційний вимір. Іспанія бере участь у засіданнях Контактної групи з оборони України («формат Рамштайн»), де узгоджуються пакети військової допомоги, а також у дискусіях щодо середньо- та довгострокових гарантій безпеки для України в рамках ЄС і НАТО. Аналіз іспанської безпекової політики засвідчує, що Мадрид послідовно підтримує підхід, за якого гарантії мають спиратися на практичне нарощування оборонних спроможностей України, включно з розбудовою оборонної промисловості, спільними програмами з виробництва боєприпасів та інтеграцією українських збройних сил у планування НАТО [72]. При цьому Іспанія виступає за уникнення прямої участі військ Альянсу в бойових діях, роблячи акцент на тренуванні, постачанні озброєнь та політичній підтримці.

Особливу роль у міжнародній координації відіграє поєднання іспанських ініціатив у межах ЄС і власних двосторонніх рішень. З одного боку, Мадрид підтримує загальноєвропейські кроки, такі як посилення ЄРФ, формування багаторічних фінансових механізмів на зразок Ukraine Facility та участь у виробленні нової оборонної політики ЄС [71; 72]. З іншого боку, двостороння угода 2024 р. задає конкретні орієнтири – від обсягів допомоги до пріоритетних сфер (ППО, розмінування, кібербезпека), які уможливлюють переведення загальних декларацій у формат практичних програм [68]. Таким чином, Україна для Іспанії стає полігоном, де тестується нова модель європейської стратегічної відповідальності, що виходить за рамки традиційних миротворчих операцій.

Слід наголосити й на «м'яких» ефектах безпекової підтримки. Розгортання тренувальних місій, регулярні візити українських делегацій до іспанських військових баз, а також присутність українських дипломатів на заходах із обговорення європейської оборонної політики поступово формують

новий рівень контактів між обома суспільствами. Участь Іспанії в реалізації української «формули миру», підтримка Кримської платформи та інші політичні ініціативи створюють додаткові канали для координації позицій у міжнародних організаціях, зокрема в ООН, ОБСЄ та Раді Європи. Відтак безпекова співпраця виходить за межі вузького військового виміру й перетворюється на об'єднувальний чинник ширшого політичного партнерства.

З практичної точки зору результати іспанської безпекової підтримки проявляються в кількох площинах. По-перше, йдеться про конкретне посилення спроможностей Збройних сил України – від підготовки особового складу до забезпечення технічними засобами оборони. По-друге, через участь Іспанії в спільних європейських ініціативах відбувається поступова адаптація її оборонної промисловості до нових реалій – збільшення виробництва, стандартизація з НАТО, орієнтація на потреби України як важливого партнера [71]. По-третє, для самого ЄС присутність Мадрида в «українському досьє» означає, що політика підтримки не є монополією лише східних держав-членів, а має справді загальноєвропейський характер.

Разом із тим дослідники звертають увагу на низку обмежень і суперечностей, які супроводжують участь Іспанії в безпековій підтримці України. Зокрема, вказується на напруженість між зростаючими зовнішніми зобов'язаннями й уповільненими темпами внутрішньої модернізації іспанської армії, а також на необхідність балансувати між потребами східного та південного флангів [71; 72]. Частина суспільної думки в Іспанії схильна сприймати військову допомогу як фактор, що відволікає ресурси від вирішення внутрішніх соціальних проблем, тоді як прихильники більш активної політики безпеки наголошують на тому, що ці витрати є формою «страхового внеску» проти поширення війни на інші регіони Європи.

З позиції України безпекова підтримка Іспанії важлива не лише в кількісному вимірі, а й як свідчення того, що питання українсько-російської війни перестало бути справою кількох держав, близьких географічно або історично. Факт того, що держава, яка традиційно асоціювалася радше з

середземноморським і латиноамериканським векторами, бере активну участь у тренуванні українських військових, фінансуванні постачання озброєнь та укладенні довгострокової безпекової угоди, зміцнює аргументи про загальноєвропейський характер підтримки України. Саме такий багатовимірний підхід – поєднання участі в колективних механізмах ЄС і НАТО, активної ролі в EUMAM та укладення спеціальної безпекової угоди – дозволяє розглядати Іспанію як значущого, хоч і не завжди публічно «видимого» партнера України у сфері безпеки.

У підсумку можна стверджувати, що безпекова підтримка та міжнародна координація в українсько-іспанських відносинах пройшли шлях від епізодичних жестів солідарності до комплексної системи, що включає фінансові, військово-технічні, навчальні та політичні компоненти. Угода 2024 р. стала рамкою для багаторічного співробітництва, участь в EPF та EUMAM – каналами інтеграції іспанської політики в загальноєвропейську стратегію, а тренування тисяч українських військових та постійна політична підтримка – конкретними результатами, які безпосередньо впливають на здатність України протистояти агресії. Разом із тим цей вимір взаємин лишається динамічним: він залежить від розвитку війни, внутрішньополітичних процесів в Іспанії та еволюції європейської оборонної політики. Саме тому подальше дослідження безпекової співпраці України та Іспанії має не лише академічне, а й практичне значення, оскільки дозволяє краще зрозуміти, як формуються й реалізуються сучасні моделі колективної безпеки в Європі.

2.4. Перспективи післявоєнного партнерства: відбудова, економічна співпраця, стратегічні напрями

Умовно можна уявити момент, коли активна фаза війни завершена, а Україна стоїть перед наймасштабнішим завданням відбудови у своїй новітній історії. Саме в такій ситуації українсько-іспанські відносини отримують новий зміст. Якщо до війни Іспанія для України була важливим, але не центральним партнером, то у післявоєнний період вона цілком може стати одним із ключових

гравців у сфері реконструкції, модернізації інфраструктури та реалізації довгострокових стратегічних проєктів.

У базовому сценарії вже на першому етапі після завершення бойових дій відбудеться фіксація політичних домовленостей, досягнутих під час війни. Документи безпекового характеру, заяви про стратегічну підтримку, домовленості про довгострокову допомогу — усе це перетворюється не лише на політичні декларації, а на дорожню карту співпраці в умовах миру. Україна, з одного боку, демонструє готовність до глибоких реформ, пов'язаних із євроінтеграцією та модернізацією економіки, а Іспанія, з іншого, формулює власні інтереси в українському напрямку: участь у великих проєктах, зміцнення позицій свого бізнесу в регіоні, розширення політичного впливу в межах ЄС через активну роль у відбудові.

На перших по-воєнних роках пріоритетом стає саме відбудова зруйнованої інфраструктури. Логіка тут проста: без відновлення доріг, мостів, залізниць, електромереж, лікарень та шкіл не може бути ані повноцінної економічної активності, ані повернення населення до деокупованих територій. У цьому сценарії Іспанія бере на себе роль партнера в кількох ключових секторах. Одним із них стає енергетика. Україна, яка пережила масштабні атаки на об'єкти генерації та розподілу електроенергії, свідомо відмовляється від моделі «латання дірок» і переходить до концепції розосередженої, більш стійкої енергетичної системи. Іспанські компанії, що мають великий досвід у сфері сонячної та вітрової енергетики, залучаються до проєктів будівництва нових об'єктів відновлюваної генерації, модернізації мереж та встановлення систем накопичення енергії.

Паралельно розгортається співпраця у транспортній сфері. В основі сценарію — домовленості між урядами про спільну участь у реконструкції ключових логістичних коридорів, які пов'язуватимуть Україну з портами ЄС. Іспанські інженерні та будівельні компанії можуть увійти в консорціуми, що займаються ремонтом та модернізацією залізничних ліній, вузлів, логістичних терміналів. Для Іспанії це спосіб застосувати власні технології та досвід

будівництва сучасної транспортної інфраструктури, а для України — шанс одразу закладати в проєкти високі стандарти безпеки, енергоефективності та цифрового управління рухом.

Не менш важливим стає сегмент житлової та соціальної інфраструктури. Уявімо, що в кількох великих українських містах, які зазнали значних руйнувань, запускаються пілотні проєкти «нових кварталів» за участю іспанських архітекторів та девелоперів. Їхня концепція передбачає поєднання доступного житла, громадських просторів, шкіл, дитячих садків, медичних амбулаторій, зелених зон та енергоефективних будівель. Такі квартали стають символом не лише фізичного відновлення, а й зміни підходу до міського розвитку: замість хаотичної забудови — цілісний урбаністичний проєкт, у якому закладено європейські стандарти якості життя. Іспанія в цій моделі постає як партнер, здатний не просто «побудувати», а принести із собою нову культуру планування і користування простором.

У міру стабілізації ситуації в Україні акцент поступово зміщується з відновлення до економічної інтеграції та спільного розвитку. В цьому сценарії ключовим стає питання інвестицій. Після початкових кроків з боку держави (кредити, гарантії, донорські програми) поступово активізується приватний сектор. Україна, проводячи реформи в судовій системі, сфері публічних закупівель та регулюванні, намагається зменшити ризики для інвесторів. Іспанські компанії входять в український ринок не лише як підрядники за донорськими проєктами, а як співвласники підприємств у галузях, де перетинаються інтереси обох сторін: агропереробка, виробництво будматеріалів, логістика, ІТ, переробка відходів, «зелена» металургія.

У цьому ж сценарії формується нова логіка двосторонньої торгівлі. До війни вона була відчутно асиметричною: Україна переважно експортувала сировину й напівфабрикати, Іспанія — товари з високою доданою вартістю. Післявоєнний період може стати етапом поступового зсуву цієї структури. Українські компанії нарощують частку продукції глибокої переробки, зокрема в аграрному секторі: замість експорту зерна — експорт готових харчових

продуктів, кормів, біоетанолу, біогазу. Іспанські партнери залучаються до створення спільних підприємств, які орієнтовані на ринки ЄС і третіх країн. Таким чином економічна співпраця виходить за рамки простого «купівлі-продажу» та набирає рис промислової кооперації.

Паралельно набирає ваги ще один напрям — спільні проєкти в межах «зеленої» та цифрової трансформації. Україна, прагнучи адаптувати законодавство до стандартів ЄС, вводить інструменти підтримки відновлюваної енергетики, енергоефективних реновацій, електротранспорту, цифровізації державних послуг. Іспанія в цьому сценарії виступає як партнер, що вже пройшов значну частину цього шляху й може поділитися як технологічними рішеннями, так і регуляторними моделями. Наприклад, можуть виникати спільні пілотні проєкти «розумних міст», у яких іспанські компанії відповідають за цифрову інфраструктуру, а українські — за локальну адаптацію, інтеграцію з національними реєстрами та особливостями міського середовища.

Стратегічний рівень партнерства не обмежується економікою. Поствоєнна Україна майже неминуче рухається до повноправного членства в ЄС та НАТО. У цьому процесі Іспанія може відігравати роль середнього, але впливового союзника. В межах Європейського Союзу вона підтримує рішення, потрібні для поступового входження України до внутрішнього ринку, інтеграції в транспортні, енергетичні й цифрові мережі. У межах НАТО бере участь у виробленні моделей безпеки для України, які поєднують колективні гарантії з розвитком власних оборонних спроможностей.

Такий сценарій передбачає, що політичні контакти на високому рівні стають регулярними, а не ситуативними. Щорічні міжурядові консультації, спільні засідання комісій, участь українських представників у конференціях з питань безпеки та розвитку на території Іспанії — все це перетворює двосторонній діалог на сталий механізм координації. Окремі міста й регіони можуть встановлювати партнерства («міста-побратими», регіональні програми співробітництва), щоб працювати безпосередньо над локальними проєктами:

від оновлення трамвайних мереж до створення спільних освітніх програм для профтехосвіти.

У гуманітарному вимірі післявоєнне партнерство будується на тому, що вже створено під час війни. Українська громада в Іспанії стає важливим мостом між суспільствами. Частина тих, хто знайшов прихисток в іспанських містах, повертається додому, але зберігає контакти з іспанськими роботодавцями, освітніми установами, місцевими громадами. Інша частина залишається й поступово інтегрується, створюючи мережу підприємців, фахівців, культурних діячів, які підтримують оборот знань, капіталу та ідей між країнами. У результаті виникають змішані українсько-іспанські ініціативи у сфері освіти, культури, креативних індустрій, медіа.

У цьому сценарії можна уявити, що університети Іспанії та України запускають спільні магістерські програми з європейських студій, міжнародних відносин, економіки відновлення, урбаністики. Частина курсів читається викладачами обох країн, студенти проходять стажування в муніципалітетах, компаніях, громадських організаціях, які працюють над проєктами реконструкції. З'являються двосторонні дослідницькі центри, що аналізують досвід повоєнної відбудови, енергетичного переходу, місцевого самоврядування. Так знання про українську реальність стають частиною іспанського академічного простору, а досвід Іспанії — ресурсом для українських реформ.

Окремим, але дуже важливим блоком є питання ризиків та альтернативних сценаріїв. Навіть у найбільш оптимістичній моделі залишається небезпека того, що темпи реформ в Україні будуть нижчими, ніж очікує європейський бізнес, або у внутрішній політиці Іспанії зросте вплив сил, які вимагатимуть скорочення зовнішніх витрат. Можлива також ситуація, коли глобальні кризи — енергетичні, фінансові, безпекові — змушуватимуть і Мадрид, і Київ переосмислювати свої пріоритети.

Втім, навіть за наявності таких викликів післявоєнне партнерство має чимало «запобіжників». Серед них — інституційно закріплені угоди, участь обох країн у спільних європейських програмах, глибока взаємозалежність у

сфері безпеки, а також людський фактор у вигляді великих українських громад у Іспанії та численних контактів між фахівцями. Саме ці фактори роблять партнерство стійкішим до політичних коливань.

У підсумку можна сказати, що уявний сценарій післявоєнних українсько-іспанських відносин ґрунтується на ідеї переходу від одноразових актів допомоги до довгострокового співтворення простору розвитку. Відбудова інфраструктури, економічна кооперація, спільні проєкти «зеленої» та цифрової трансформації, участь у формуванні європейської системи безпеки, активність діаспори та академічні обміни — усе це елементи цілісної картини, у якій Україна та Іспанія вже не просто партнери «за нагодою», а союзники в довгому процесі переосмислення майбутнього Європи. Саме таке бачення, хоч і залишається сценарним, окреслює рамки, в яких реальна політика обох держав може розвиватися у післявоєнний період.

ВИСНОВКИ

У висновках дипломної роботи підсумовано результати комплексного аналізу українсько-іспанських відносин доби незалежності, що дозволяє стверджувати: поставлена мета – охарактеризувати та проаналізувати основні етапи, напрями й чинники розвитку двостороннього партнерства в 1991 – на початку 2026 р. – досягнута, а всі дослідницькі завдання послідовно виконані.

По-перше, узагальнення історіографії та джерельної бази показало, що українсько-іспанський напрям ще перебуває на етапі формування як окрема дослідницька проблематика. Він поєднує напрацювання з історії міжнародних відносин, євроінтеграційних студій, аналізу зовнішньої політики ЄС та праць, присвячених українській діаспорі й трудовій міграції. Корпус джерел виявився надзвичайно різноманітним: від міжнародно-правових актів і двосторонніх угод до статистичних збірників, аналітичних звітів, матеріалів посольств та діаспорних організацій. Це зумовило необхідність критичного підходу й багатовимірної реконструкції процесу розвитку відносин.

По-друге, простежено становлення договірно-правової та інституційної основи двосторонніх відносин у 1991–2013 рр. Встановлено, що вихідним етапом стало офіційне визнання незалежності України та встановлення дипломатичних відносин, за яким послідувало відкриття посольств, розбудова консульської мережі й укладення базових договорів про дружбу, економічне та промислове співробітництво, захист інвестицій. Формування договорів відбувалося на тлі асиметрії стартових позицій: Україна вибудовувала власну зовнішньополітичну систему, тоді як Іспанія діяла в рамці усталеного європейського правопорядку. Попри це, вдалося створити відносно стабільний нормативний «каркас», який і сьогодні залишається фундаментом співпраці.

По-третє, показано еволюцію політичного діалогу – від відносно периферійного, «малопомітного» напрямку в 1990-х до багаторівневого партнерства після 2014 р., особливо в контексті повномасштабної агресії Росії. Визначено, що Іспанія спочатку сприймала Україну переважно як елемент

східної політики ЄС, однак поступове накопичення контактів, участь у багатосторонніх форматах, а згодом – укладення безпекової угоди перетворили Україну на важливий тест для іспанської зовнішньої та безпекової стратегії. Політичний діалог дедалі більше охоплює не лише МЗС, а й оборонні, економічні, гуманітарні та муніципальні структури обох держав.

По-четверте, досліджено економічний вимір співпраці. Встановлено, що відносини пройшли шлях від епізодичних, асиметричних контактів 1990-х до стійкого зростання товарообігу після запровадження поглибленої й всеосяжної зони вільної торгівлі Україна–ЄС. Іспанія закріпилася як один із ключових імпортерів українських зернових, олійних культур та металургійної сировини, тоді як Україна виступає ринком для іспанської продукції з високою доданою вартістю. Водночас виявлено структурну проблему – сировинний характер українського експорту, який потребує подальшої диверсифікації, розвитку переробки й логістики, а також поглиблення інвестиційної співпраці.

По-п'яте, гуманітарно-культурна площина та роль української громади в Іспанії продемонстрували, що саме суспільний рівень часто випереджає офіційну дипломатію. Українські асоціації, школи, релігійні громади та культурні хаби стали інфраструктурою довіри й взаємодопомоги, особливо після 2014 та 2022 років. Вони не лише підтримують мову й культуру, а й виконують функції гуманітарних центрів, партнерів для місцевої влади, каналів комунікації з іспанським суспільством. Повномасштабна війна різко посилила вагу цього виміру: громада стала важливим актором у прийомі біженців, зборі допомоги, формуванні образу України в Іспанії.

Окремим узагальненням стала характеристика позиції Іспанії в ЄС та міжнародних організаціях щодо України. Висвітлено, що Іспанія послідовно підтримувала ключові резолюції про територіальну цілісність України, санкційний режим проти Росії та євроінтеграційні кроки Києва, поєднуючи певну внутрішню розмаїтість думок із збереженням загальноєвропейської єдності. Для Мадрида українське питання еволюціонувало від «периферійної» теми до одного з маркерів відповідальності ЄС за безпеку на континенті.

У теоретичному плані робота показала доцільність поєднання політичного, економічного, гуманітарного та безпекового підходів до аналізу українсько-іспанських відносин як цілісної системи. Практичне значення результатів полягає у можливості використання висновків у подальших дослідженнях європейської інтеграції України, розробленні рекомендацій для зовнішньополітичних та гуманітарних відомств, а також у проектуванні післявоєнної відбудови й поглиблення стратегічного партнерства з Іспанією. Перспективними виглядають подальші студії безпекового співробітництва, участі Іспанії у відновленні України та трансформації діаспорних мереж у довгостроковий ресурс модернізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Langlois, C.-V., & Seignobos, C. (1898). *Introduction to the Study of History*. Paris.
2. Bloch, M. (1953). *The Historian's Craft* (Trans. P. Putnam). New York: Alfred A. Knopf.
3. Kuzio, T. (2015). *Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism*. Santa Barbara, CA: Praeger.
4. Wilson, A. (2014). *Ukraine Crisis: What It Means for the West*. New Haven: Yale University Press.
5. Hill, C. (2003). *The Changing Politics of Foreign Policy*. London: Palgrave Macmillan.
6. European Union. (2016). *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe — A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. Brussels.
7. Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.
8. Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Королівством Іспанія : міжнародний документ від 30.01.1992.
9. Vienna Convention on Diplomatic Relations : міжнародний договір від 18.04.1961.
10. Vienna Convention on Consular Relations : міжнародний договір від 24.04.1963.
11. Vienna Convention on the Law of Treaties : міжнародний договір від 23.05.1969.
12. Про ратифікацію Угоди про економічне і промислове співробітництво між Україною та Королівством Іспанія : Закон України від 10.02.2000 № 1444-III.
13. Про ратифікацію Угоди між Україною та Іспанією про сприяння і взаємний захист інвестицій : Закон України від 10.02.2000 № 1441-III.

14. Panova O., Petrov O. The Problems and Prospects of Ukrainian-Spanish Bilateral Cooperation // Business Inform. 2023. № 1. P. 24–29.
15. Павлюк А.В. Українсько-іспанські відносини в контексті російської агресії: кваліфікаційна робота магістра. Київ, 2024.
16. Князєва Д. О. Правове регулювання україно-іспанських відносин у сфері економічного та промислового співробітництва // Альманах права. 2012. С. 365–367.
17. Stanek M., Hosnedlova M. Exploring transnational practices of Ukrainian migrants in Spain // (Vol. 5, No. 1). 2012.
18. Cooperación entre España y Ucrania ante la invasión rusa: conclusiones y lecciones aprendidas. 2023.
19. Informe Ucrania 2024 / Instituto de Estudios sobre Conflictos y Acción Humanitaria (IECAH), Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo (AECID). 2024.
20. España ante la reconstrucción de Ucrania: oportunidades y retos : аналітична доповідь. 2024.
21. Mestres L. The Long Road to the Spanish Security Strategy // Notes Internacionales CIDOB. 2011. No. 39.
22. Chislett W. Fifty years after Franco: Spain's profound transformation : working paper. 2025.
23. Україна: 30 років на європейському шляху : аналітична доповідь / Центр Разумкова. 2021.
24. Tratado de amistad y cooperación entre España y Ucrania, firmado en Madrid el 8 de octubre de 1996 // Boletín Oficial del Estado. – 1997. – N° 252. – С. 30361–30363.
25. Agreement on Security Cooperation between Spain and Ukraine. 27 May 2024. – Офіційний текст Угоди про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Іспанією. – Офіс Президента України / Уряд Іспанії.
26. Договірні-правова база між Україною та Іспанією // Посольство України в Королівстві Іспанія. – Розділ «Acuerdos bilaterales».

27. Політичні відносини між Україною та Іспанією // Офіційна сторінка Посольства України в Королівстві Іспанія. – Розділ «Політичне співробітництво».
28. Future of European security depends on how EU handles Ukraine-Russia crisis // Anadolu Agency. – 2022. – Повідомлення про переговори МЗС України з міністром закордонних справ Іспанії.
29. Талапко Н., Тищук А. Українсько-іспанські відносини в процесі європейської інтеграції // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – 2011.
30. Українсько-іспанський стратегічний діалог: аналітична доповідь Центру Разумкова. – К.: Центр Разумкова, 2012.
31. Dychenko D. Key Features of Bilateral Relations with Ukraine, Mutual Perception and Cultural Sphere of the Kingdom of Spain. – Kyiv: Foreign Policy Council “Ukrainian Prism”, 2022.
32. Ortega M. et al. Spanish Responses to Russia’s Invasion of Ukraine // Elcano Royal Institute. Analysis 80/2023.
33. Gómez Langa A. et al. Informe Ucrania 2024. La respuesta humanitaria española a la guerra en Ucrania. – IECAH / AECID, 2024.
34. López G. et al. Spain and the Reconstruction of Ukraine: Our Country’s Role in the Conflict, Areas of Cooperation and Strategic Positioning // Documento de Opinión IEEE 39/2025. – Instituto Español de Estudios Estratégicos, 2025.
35. Sánchez A. Perspectivas de la integración euroatlántica de Ucrania // Global Affairs. Universidad de Navarra, аналітична стаття.
36. España como actor para el diálogo, el entendimiento y la paz // Revista «Política Exterior». – 2023. – N° 217.
37. Yildiz Bravo S. La invasión de Ucrania: ¿Un catalizador de la cacofonía estratégica europea? // Revista de Estudios en Seguridad Internacional. – 2023.
38. Spain’s Interest in Ukraine // The Day (Kyiv). – Аналітична стаття про розвиток українсько-іспанських відносин.

39. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля України товарами у 2021 році : стат. зб. Київ, 2022.
40. National Bank of Ukraine. Ukraine's External Trade with EU Countries, 2015–2024. Statistical Table. Київ, 2025.
41. Дніпропетровське інвестиційне агентство. Іспанія є одним з провідних торгових партнерів України у світі та провідним європейським імпортером українських зернових. Аналітична довідка. Дніпро, 2024.
42. Ukraine is a key supplier of some commodities to Spain. Aggroberichten Buitenland, Netherlands Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality, 2022.
43. UkraineInvest Team and Head of Trade and Economic Section at Spanish Embassy discuss ways to strengthen investment partnership. Міністерство економіки України, 26.07.2023.
44. Мотузка О., Скиба Г. Напрями та інструменти розвитку зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС. Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». 2023. № 4. С. 252–258.
45. Специфіка європейської економічної інтеграції України в умовах асоціації з ЄС та розвитку нової промислової революції : монографія / за ред. І. Ю. Матюшенка. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2023. 408 с.
46. Притула Х. М., Кирик І. М. Оцінення структури та динаміки зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 54.
47. Гаврилюк І. І. Динаміка та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в Україні. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 47.
48. Шнирков О., Чугаєв О. Економічна інтеграція України до ЄС в умовах російсько-української війни. Журнал європейської економіки. 2023. Т. 22. № 1. С. 49–68.
49. Шуба М. В., Тимофєєва В. О. Сучасний стан і перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України з Європейським Союзом. Бізнес Інформ. 2024. № 8. С. 32–38.

50. Талапко Н. С., Тищук А. Г. Українсько-іспанські відносини в процесі європейської інтеграції. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Історія. 2011. Вип. 27. С. 98–103.
51. Павлюк А.В. Українсько-іспанські відносини в контексті російської агресії: кваліфікаційна робота магістра. Київ, 2024.
52. Sarkisian H. Ukraine's Strategic Role and Challenges in the Global Food Supply Chain. Economic and Social Development. 2025.
53. Диченко Д. Ключові особливості двосторонніх відносин з Україною, взаємного сприйняття та культурної сфери Королівства Іспанія. Аналітична записка Центру міжнародної безпеки та партнерства УКУ. 2022.
54. Посольство України в Королівстві Іспанія. Культурне та гуманітарне співробітництво: офіційні інформаційні матеріали.
55. Asylum Information Database (AIDA). Spain: Temporary Protection Regime for Persons Fleeing Ukraine. – Country Report, 2024.
56. Elcano, IECAH та ін. Аналітичні звіти про гуманітарну відповідь Іспанії на війну в Україні, 2022–2024 рр.
57. ENS / Fundación CEPAIM / ACCEM. Spain: Information for People Fleeing Ukraine. – Country Briefing, 2024.
58. Association “Djerelo”. Humanitarian Centre of the Association “Djerelo” in Valencia: activity descriptions and statistical data, 2022–2023.
59. Stanek M., Hosnedlová R. Exploring Transnational Practices of Ukrainian Migrants in Spain // Economics & Sociology. – 2012. – Vol. 5, No. 1. – P. 62–73.
60. Hosnedlová R., Stanek M. Analysing Selected Transnational Activities among Ukrainian Immigrants in Spain // Central and Eastern European Migration Review. – 2014. – Vol. 3, No. 1. – P. 95–112.
61. Hosnedlová R., Stanek M., Brey E. Research on Ukrainian Migration to Spain: Moving Beyond the Exploratory Approach // Ukrainian Migration to the European Union: Lessons from Migration Studies. – Cham: Springer, 2016. – P. 193–214.

62. Пронкевич О. Українська тематика в іспанському літературознавчому дискурсі діаспори // *Philological Treatises*. – 2020. – Т. 12, вип. 1. – С. 90–101.
63. Adema J. The Role of the Diaspora for the Recovery of Ukraine // *OECD Development Papers*. – 2023. – 38 p.
64. United Nations General Assembly. Resolution 68/262 “Territorial Integrity of Ukraine”. New York, 27 March 2014.
65. Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación de España. Estrategia de Acción Exterior de España 2014–2017; Informe anual de aplicación de la Estrategia de Acción Exterior. Madrid, 2014–2016.
66. Lasheras F. Four Spanish factions on Russia and Ukraine. European Council on Foreign Relations. 2014.
67. Gorokhova Bass K. El conflicto de Ucrania y la posición de la Unión Europea. *Revista de Derecho Internacional y Relaciones Internacionales*. 2010-ті pp.
68. Sánchez Andrés A., de Pedro N. Spain and the European Union–Russia conflict: the impact of the sanctions. *Notes Internacionales CIDOB*, no. 108, 2015.
69. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Королівством Іспанія від 27 травня 2024 р. Офіційний документ.
70. Temporary Protection. Spain. 2024 Update. AIDA Country Report. Brussels, 2024. 16 p.
71. Powell C., García Encina C. Spanish responses to Russia’s invasion of Ukraine. ARI 22/2023. Elcano Royal Institute. Madrid, 2023. 13 p.
72. The Spanish humanitarian response to the war in Ukraine. IECAH Report. Instituto de Estudios sobre Conflictos y Acción Humanitaria. Madrid, 2024.
73. López-Aranda Jagu R. Spain: Side by side with Ukraine. Аналітична стаття посла Королівства Іспанія в Україні // Українське дипломатичне видання. 2023.
74. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Королівством Іспанія. Мадрид, 27 травня 2024 р.

75. Інформаційне повідомлення Верховної Ради України про внесок Іспанії до European Peace Facility та фінансову допомогу Україні. 2 червня 2022 р.

76. More than 8,500 Ukrainian military personnel trained by Spanish contingent EUMAM UA. Press and Information Team of EUMAM Ukraine. 09.12.2025.

77. Villar Bolaños P. Spain's Military Aid to Ukraine: A Middle Power's Support under Structural Dependence and Reluctant Rearmament. European Student Think Tank, 20 November 2025.

78. The War in Ukraine and Spain's Security Agenda in NATO and the EU. The Diplomat in Spain, 30 September 2025.